

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київський національний лінгвістичний університет

Кафедра тюркської філології

Кваліфікаційна робота магістра з тюркської філології на тему:

**ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ
ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ З ТУРЕЦЬКОЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

(на матеріалі роману Кемаля Їлмаза "Елефтерія зі Стамбула")

Студентки групи МТур55-22
факультету східної і слов'янської
філології
денної форми навчання
Освітньої програми Східна філологія:
турецька мова і література, переклад,
методика навчання
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації: 035.068 Східні мови та
літератури (переклад включно),
перша – турецька
Глави Людмили Олегівни

Науковий керівник:

доц. Сіленко Н.В.

Допущена до захисту

«___» _____ року

Завідувач кафедри

(підпис)

(ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2023

ВСТУП

Українсько-турецькі відносини завжди посідали окреме місце у зовнішній політиці нашої держави, а останнім часом спостерігається розширення співпраці між Україною та Турецькою Республікою і у напрямку підтримки та поширення турецької мови, культури і літератури зокрема. Такі тенденції сприяють збільшенню кількості наукових розвідок у галузі перекладознавства та появі нових успішно реалізованих турецько-українських перекладацьких проєктів. За підтримки Міністерства культури та туризму Республіки Туреччина у рамках грантової програми українськими видавництвами за останні роки було видано більше десятка сучасних турецьких романів та класичної турецької літератури українською мовою. У літературі відтворюється менталітет, душа народу, його звичаї та побут, і таким чином шляхом поширення літератури відбувається поширення інформації про народ, він стає ближчим та більш відкритим до світової спільноти. Переклад художніх творів забезпечує "руйнування" кордонів у свідомості людей між народами, стають зрозумілими ті чи інші як соціальні, так і політичні явища країни мови. Політика держави щодо поширення і популяризації мови, літератури і культури народу у світі здійснюється різними способами, зокрема, і шляхом підтримки видавничої діяльності. Кожен твір турецької літератури багатий лінгвокультурними реаліями, оскільки він слугує своєрідним провідником у світ культури Туреччини, літературна спадщина якої формувалася століттями.

Чимало сучасних лінгвістичних та літературних досліджень таких учених як Ісаєва Ш, Юрашек П., Чень Я., Куліш В., Гарах О., Серєда Н., Підгородецька І., Болдирєва А., Покровська І., Ануріна І., зосереджено на функціональних, структурних та перекладацьких аспектах лінгвокультурних реалій. За допомогою реалій передається побутовий устрій народу, географічні назви та події, пов'язані із історією певного етносу.

Поняття "реалія" має латинське походження і вживалося на позначення предметів, фактів чи подій. Що стосується того контекстуального значення, у

якому воно вживається сьогодні у перекладознавчій та літературознавчій науках, то вперше його було введено видатним ученим Федоровим А. Його послідовники продовжували досліджувати лінгвокультурні реалії протягом десятиліть як в Україні, так і за її межами. Серед українських учених, які зосередилися на дослідженні проблематики реалій та їхнього перекладу викремлюють Зорівчак Р., Кундзіч О., Кіяницю К., Подорожну К., Тахраві Б., Невинну Ю., Подвойську О., Кухар О. На сьогоднішній день існує чимало класифікацій лінгвокультурних реалій, але єдиної та загальноусталеної немає. Способи та засоби перекладу лінгвістичних реалій є об'єктом досліджень науковців протягом багатьох років.

Актуальність даної роботи зумовлена загальною тенденцією збільшення кількості перекладної турецької літератури на книжковому ринку України, а також необхідністю дослідження лінгвокультурних реалій у художній літературі, оскільки вони урізноманітнюють та забарвлюють художній текст, сприяють формуванню асоціативних зв'язків та переносять читача у той чи інших історичний проміжок часу відповідно до творчого задуму автора. Проте, саме обрання правильного способу перекладу реалій відіграє ключову роль у формуванні цілісного образу в уяві.

Мета роботи – дослідити лінгвокультурні реалії у турецькому романі Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула" (Yılmaz K. "*İstanbulu Elefteriya*") та виявити засоби їхнього відтворення українською мовою.

Для досягнення мети роботи визначено наступні **завдання**:

- Уточнити визначення поняття реалій та лінгвокультурних реалій у працях вітчизняних та іноземних науковців щодо лінгвокультурних реалій.
- Охарактеризувати ознаки лінгвокультурних реалій, розглянути їхню класифікацію та способи перекладу, з'ясувати проблематику відтворення турецьких лінгвокультурних реалій при перекладі художнього тексту українською мовою.

- Здійснити огляд методологічних підходів та стратегій перекладу лінгвокультурних реалій, розробити методологічний інструментарій та визначити етапи проведення дослідження.

- Виявити турецькі лінгвокультурні реалії у романі Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула" та висвітлити основні засоби їхнього перекладу.

- Висвітлити основні засоби перекладу лінгвокультурних реалій у романі Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула".

Об'єкт дослідження – наявні в романі Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула" турецькі лінгвокультурні реалії мовою оригіналу.

Предмет дослідження – особливості перекладу лінгвокультурних реалій українською мовою.

Матеріалом дослідження виступають 42 лінгвокультурних реалії, а саме: антропоніми, топоніми, метафори та лінгвокультурні реалії із гастрономічним елементом, які наявні у романі Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула".

Методами дослідження є такі спеціальні та загальнонаукові методи як: метод *аналізу контексту*, що сприяв розумінню творчого задуму автора та перекладача, *кількісного аналізу* для проведення підрахунків та аналізу частотності застосування засобів відтворення турецьких лінгвокультурних реалій українською мовою, *метод фреймового моделювання* – для аналізу фреймових структур на позначення лінгвокультурних реалій, *семантичного поля* – для системного трактування значення слів, *дискурс-аналізу* – для дослідження та аналізу тексту матеріалу дослідження з метою виявлення його прихованого значення та з'ясування його вірогідної інтерпретації реципієнтом, *суцільної вибірки* для пошуку лінгвокультурних реалій в художньому тексті, *критичного аналізу*, який було використано для дослідження наукових праць, що стосуються теми нашого дослідження та *описовий*, за допомогою якого було інтерпретовано турецькі лінгвокультурні реалії, метод *дедукції* – для використання теоретичних засад перекладу у практичній частині нашого дослідження, *синтезу та індукції* – для виведення загальних висновків після проведення дослідження у практичній частині роботи,

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у тому, що у ньому було **вперше** досліджено способи відтворення лінгвокультурних на основі турецького художнього тексту українською в межах роману Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула".

Переклад лінгвокультурних реалій з турецької мови українською на матеріалах прозових творів сучасної турецької літератури не був досліджений вітчизняними науковцями, у чому і полягає **новизна** даної роботи.

Практичне значення нашого дослідження полягає у тому, що його результати можуть бути використані у навчальному процесі під час викладання таких дисципліни як "Художній переклад", "Кінопереклад", "Практичний курс перекладу (турецька та українська)", "Лексичні труднощі перекладу", "Лексикологія турецької мови", а також можуть бути узяті за основу для подальших досліджень перекладу лінгвокультурних реалій з турецької мови.

Результати даного дослідження пройшли апробацію на міжнародній науково-практичній конференції "Ad orbem per linguas. До світу через мови" та отримали публікацію у матеріалах міжнародної науково-практичної відеоконференції "Наративи сучасної України у світовій геополітиці", с. 66, 18-19 травня 2023 року.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів та висновків до кожного з них, а також загального висновку та списку використаних джерел.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ТУРЕЦЬКИХ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1.1 Визначення поняття "реалія" у працях вітчизняних та зарубіжних учених, роль лінгвокультурних реалій у міжкультурній комунікації

1.2 Класифікація реалій

1.3 Способи та особливості перекладу турецьких лінгвокультурних реалій

Висновки до Розділу 1

РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРЕЦЬКИХ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ З ТУРЕЦЬКОЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

2.1 Методологічні підходи до аналізу лінгвокультурних реалій

2.2 Стратегії перекладу лінгвокультурних реалій

2.3 Методологія та методика дослідження відтворення турецьких лінгвокультурних реалій

2.4 Етапи дослідження турецьких лінгвокультурних реалій у романі К. Їлмаза "Елефтерія зі Стамбула"

Висновки до Розділу 2

РОЗДІЛ 3 ТУРЕЦЬКІ ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ РЕАЛІЇ У РОМАНІ К. ЇЛМАЗА "ЕЛЕФТЕРІЯ ЗІ СТАМБУЛА"

3.1 Лінгвокультурні реалії та художній переклад у міжнародному дискурсі

3.2 Реалії із гастрономічним елементом у прозовому творі

3.3 Відтворення антропонімів як різновиду ономастичних історичних реалій у художньому творі

3.4. Дослідження та аналіз способів відтворення топонімів як турецьких лінгвокультурних реалій у романі Їлмаза Кемалія "Елефтерія зі Стамбула"

3.5 Відтворення метафор як різновиду турецьких лінгвокультурних реалій у прозовому творі

Висновки до Розділу 3

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

ÖZET

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ТУРЕЦЬКИХ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1.1 Визначення поняття "реалія" у працях вітчизняних та зарубіжних учених, роль лінгвокультурних реалій у міжкультурній комунікації.

Не одне десятиріччя у площині досліджень перекладачів та лінгвістів залишаються питання втілення у переклад тих чи інших явищ історії, побуту, суспільного устрою певного народу, що виокремлюють одну общину від іншої та отримали своє відображення за допомогою буквенної системи в тексті. Численні наукові розробки свідчать про те, що із плином часу змінюється і суспільство, а відповідно й усі складові, які його формують. У мові кожного народу наявна велика кількість слів, які отримали саме національну забарвленість, несуть у собі прихований зміст, контекст, шифр, і завдання перекладача полягає у своєрідному декодуванні цієї інформації, зробити її більш доступною за межами ареалу проживання народу. На таке кодування справляють вплив умови історичного розвитку, зміни у мові та культурі, і таким чином формуються особливі риси, які притаманні лише певному народу. Крім того, у кожній мові є спеціальні слова, які прийнято вважати такими, що належать до національної лексики, оскільки вони не мають собі аналогів у інших мовах світу. Такі слова вважаються реаліями, вони допомагають передати колорит та самобутність того чи іншого народу, а також творчий задум автора. Таким чином, можна дати визначення додаткової ознаки реалій – відсутність слів-аналогів у культурі іншого народу (Тахраві, 2020).

Сучасні літературні дослідження зосереджуються на функціональних, структурних та перекладацьких аспектах лінгвокультурних реалій.

Саме слово "реалія" має латинське походження і вживалося на позначення предметів, фактів чи подій. Що стосується того контекстуального значення, у якому воно вживається сьогодні у перекладознавчій та літературознавчій науках, то вперше його було введено видатним вченим Федоровим А. у першій половині ХХ сторіччя і він вживає його для позначення національно-специфічних об'єктів

(Федоров, 1953). Учений розглядає реалії як позалінгвістичне явище, співвідносить їх із конкретними предметами, що мають матеріальне вираження, він не робить прив'язки до слова, що його позначає, а також він запропонував термін "слово-реалія" саме для позначення відповідних лексичних одиниць.

Дослідниця Толкачова А. Зазначає, що крім Федорова А. термін "слово-реалія" було використано Латишевим Л. для лексичних одиниць, які не мають відповідностей у мові, на яку відбувається переклад, оскільки такий предмет чи явище відсутнє у практичному досвіді носіїв мови перекладу (Толкачова, 2018).

У науковому світі існує також і лінгвістичний підхід до розуміння реалій. Представниками такого підходу є Соболев Л. та Томахін. Г. Соболев Л. пропонує трактування терміну "реалія" саме як лексичної одиниці і вважає, що це слова і звороти, пов'язані із побутом, які відносяться до специфічних національних слів, а також такі, які не мають собі еквівалентів у побуті, і як, наслідок, і в мові іншого народу (Тихоліз, 2017). Точку зору Соболева Л. підтримує Томахін Г., який пропонує розуміти у якості реалій назви, притаманні тим чи іншим націям та етносам, що називають міфологічних істот, імена героїв фольклору, оречівлені предмети культури та державні інституції (Томахін, 1988).

Питання передачі національно маркованих одиниць також є предметом досліджень іноземних науковців. Зокрема, в англomовній літературі найближчим відповідником поняттю "реалія" є "cultural words" та "cultural terms" (Lyons, 1981), (Purnomo, 2018).

Що стосується української перекладознавчої науки, то першим, хто вжив термін "реалія", був Кундзіч О. У 1954 році, вчений тлумачить реалії наступним чином: "Я схильний вважати народні пісні аналогічними реаліями даного народу, що, як правило, не перекладаються" (Кундзіч, 1954).

Реалії відносять до безеквівалентної лексики, і незважаючи на чисельні дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, усе іще належать до маловивчених лінгвістичних одиниць. Учена Руденко Т. у своєму дослідженні щодо специфіки перекладу безеквівалентної лексики звертає увагу на праці таких дослідників як Флорін С. та Федоров А., який ввів у перекладознавчу науку поняття

"безеквівалентної лексики" (Руденко, 2019). Він використовував цей термін для позначення національно-культурної специфіки слова. Крім того, корифей безеквівалентної лексики у цій же праці звертає увагу на роботу перекладача і зазначає наступне: "це діяльність, що вимагає певних знань, не тільки практично мовних, а й літературознавчих, історико-лінгвістичних, не кажучи вже про необхідність широкого культурного світогляду, що дозволяє... усвідомити всі особливості соціальних умов...історичні і географічні реалії та ін" (Зорівчак, 1989).

На думку Зорівчак Р., поняття "реалія" має вужче семантичне поле порівняно із "безеквівалентною лексикою" (Зорівчак, 1989). Таким чином можна зробити висновок, що на думку дослідниці ці два поняття співвідносяться як ціле і частина, тобто безеквівалентна лексика включає в себе усі реалії. Сюди також належать прислів'я та приказки (Тупиця, Зімакова, 2012).

Слід зазначити, що у лінгвістичних студіях часто вживаються синонімічні до реалій поняття, такі як "національно маркована лексика", "національно забарвлені лексичні одиниці", "лексичні одиниці із національним культурним компонентом". Оскільки на сьогодні відсутня класифікація культурно маркованої лексики, то вважають її наближеною до поняття "реалії". Крім того, до введення у науковий обіг терміну "реалія", вченими широко використовувалося таке поняття як "культурно маркована лексика" у якості його прототипу (Куліш, Гарах, 2020).

Учена Мукатаєва Я. у своєму дослідженні слів-реалій як безеквівалентної лексики звертає увагу на праці відомих вчених Влахова С. та Флоріна С., а також зазначає, що вчені визначили перелік ознак реалій, їхню класифікацію і способи перекладу (Мукатаєва, 2022). Вони виокремили "реалії-предмети" та "реалії-слова". Щодо реалій-предметів, то під ними варто розуміти предмети та речі матеріального світу, які існували в минулому, або наявні зараз. Проте у перекладознавчій науці "реалії" розглядаються переважно як слова, які вживаються для позначення цих предметів і речей: "Реалії – це слово і словосполучення, які позначають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розхвиту) одного народу і не притаманні іншому; таким чином вони постають носіями національного та/або історичного колориту, реалії, як правило,

не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, а отже не можуть бути перекладені на загальних засадах, адже вони вимагають особливого підходу" (Влахов, Флорин, 1980).

Окреме місце серед дослідників такого явища як реалії, займає відома українська вчена-перекладач Зорівчак Р. Учена дає визначення: "Реалії – це моно- і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача" (Зорівчак, (1989).

Куліш В. та Гарах О. у своєму дослідження про труднощі перекладу культурно маркованої лексики зазначають, що в науці відсутня усталена класифікація культурно маркованої лексики і підкреслюють, що вона близька такому поняттю як "мовні реалії" традиційної лінгвістики (Куліш, Гарах, 2020).

Середа Н. (Середа, 2019) пропонує наступні ознаки реалій:

- 1) це слова, які належать до одного із класів безеквівалентної лексики;
- 2) гнучкість (можуть належати одночасно до різних лексичних категорій);
- 3) є засобом вираження конотативного значення.

Крім того, дослідниця у своїх працях дійшла висновку, що введені у перекладознавство такі поняття як "безеквівалентна лексика", "екзотична лексика", "лакуни", "варваризми", "етнокультурна лексика" та "алієнізми" характеризують поняття "слова-реалії", якими позначають різні елементи умовної чужої культури та несуть у собі побутовий, культурний та національний код, а реалії-найменування відображать певний часовий проміжок часу та дійсності, і таким чином мають зв'язок не тільки із мовною дійсністю (Середа, 2019).

Відома своїми дослідженнями історичних реалій та типологій їхнього перекладу українська вчена Кіяниця К. (Кіяниця, 2017) на підставі своїх наукових розробок зазначає, що найбільш наближеним до терміну "реалії" слід вважати словосполучення "етнокультурна лексика", аргументуючи це тим, що воно зосереджує у собі максимальну кількість компонентів, спрямованих на висвітлення того чи іншого мовного явища (Петрушова, Кравченко, 2021).

Варто зауважити, що Болдирєва А. підкреслює необхідність розмежування реалій-слів та реалій-предметів. Учена зазначає, що у лінгвістичній літературі є характерним вживання терміну "реалія" для позначення слова-реалії, предмета-реалії та елементів лексики (Болдирєва, 2020).

Микуляк О. розглядає питання лексичної інтерференції та звертає увагу на визначення терміну "лінгвокультурна лексика", яке запропонували Верещагін Є. та Костомаров В. На думку вчених до лінгвокультурної лексики слід відносити слова, у яких міститься соціокультурний фон, соціокультурна інформація (Микуляк, 2017). У дослідженнях українських учених Куліш В. та Гарах О. зазначено, що сучасне мовознавство не володіє уніфікованою класифікацією культурно маркованої лексики. Проте, наявні класифікації проводяться виходячи із тимчасових, семантичних, граматичних, місцевих і фонетичних критеріїв (Куліш, Гарах, 2020).

Реалії допомагають розвитку міжкультурної комунікації, особливо за допомогою якісного перекладу художньої літератури. У свою чергу для цього процесу є характерним його міждисциплінарність – необхідність послуговуватися здобутками інших наукових дисциплін, у першу чергу мовознавства, культурології та соціальної психології (Підгородецька, 2019).

Між перекладом та міжкультурною комунікацією існує нерозривний зв'язок. Переклад – як медіатор, його завдання полягає у зближенні представників різних культур та трансформації або декодуванні інформації з однієї мови в іншу з метою забезпечення взаєморозуміння між комунікантами-представниками різних культур.

У процесі перекладу літературного твору є прото- і метатексти, переклад із однієї мови на іншу – це один із можливих варіантів міжкультурної комунікації. Це процес не лише лінгвістичної інтеракції, але і міжкультурної комунікації. Відбувається перехід із одного національно-культурного коду на інший, що перевищує лінгвістичні переходи між двома мовами (Федоренко, 2012).

Першим, хто запропонував культурний підхід до перекладу був Малиновський О., який як антрополог, намагався пов'язати граматику із ситуативним та культурним контекстом (Малиновський, 1935).

Термін "міжкультурна комунікація" широко вживається у перекладацьких дослідженнях. Деякі дослідники розуміють це поняття як мовну функціональну еквівалентність. Проте для перекладу є більш значущим міжкультурність, тобто ситуація, коли відстань справляє значний вплив на комунікацію та взаємодію щонайменше як на одного учаника. У науковій літературі пропонується вводити так званий "простір для погодження", який дозволяє вводити гібридні рішення, мета яких полягає у примиренні або згладженні відмінностей у тексті та спрямована на розвиток толерантних стосунків. У таких ситуаціях перекладач виступає своєрідним "миротворцем", який проводить оцінку коннотацій відповідно до його професійних якостей між двома культурами аби відповісти на питання про що іде мова в тексті (Катан, 2012)

Гіматдінова-Чагач Ф. при дослідженні перекладу як засобу міжкультурної комунікації розглядає його як спосіб передачі культури. Під час перекладу кожен народ та нація виступають як носії і представники культури. Дослідниця стверджує, що переклад передає мову і культуру, а при перекладі неодмінною умовою для адекватного перекладу є дотримання перекладачем норм вихідного тексту та норм мови перекладу (Гіматдінова-Чагач, 2018). Для прикладу, слід уникати дослівного перекладу таких фраз як "*Geçmiş olsun*", оскільки в мовній картині світу українського народу це сприйматиметься як «Швидкого одужання». Проте, коли ми спробуємо здійснити зворотній переклад, то у турецькому варіанті отримаємо "*Çabuk iyeyeleş*". Це означає, що прямого відповідника словосполученню "*Geçmiş olsun*" в українській мові немає, а при прямому перекладі відбудеться викривлення змісту. Слід зауважити, що для турецької мови є типовим згадування імені Аллаха, наприклад, "*Allah size sağlık versin*", і при перекладі українською ми здійснюємо заміну: "Дай Боже вам здоров'я", оскільки для українського суспільства панівною релігією є християнство.

Мова є відображенням культури суспільства, відмінностей менталітету між народами, а також способу життя окремої етнокультурної спільноти. Підгородецька І. зазначає, що для правильної інтерпретації та перекладу, поряд із лінгвістичними розбіжностями, слід також звертати увагу на культурні особливості, мати знання про особливості комунікативної поведінки етнічної спільноти. Саме тому лінгвокультурний компонент впливає на успішність міжкультурної комунікації. Дослідниця також підкреслює важливість знань мовного та культурного кодів для запобігання конфліктів (Підгородецька, 2019).

Під час перекладу перекладаються саме слова, які використовуються для позначення реалій, а самі реалії є культурологічним явищем. Це дозволяє зробити висновок, що під час перекладу відбувається пошук семантично-стилістичного відповідника або трансляційне перейменування реалій.

Лінгвокультура – це це відтворення мовленнєвими засобами етнічного менталітету, явищ культури, мови та свідомості та отримує свою реалізацію у комунікації (Четвертак, 2016).

Отже, дослідження реалій у літературознавстві та перекладознавчій науці не втрачають своєї актуальності та привертають увагу вчених. На сьогоднішній день відсутнє чітко сформульоване визначення поняття терміну "реалія", проте можна дати йому визначення посилаючись на результати наукових праць, а також враховуючи їхні ознаки, які було сформульовано у результаті численних розвідок.

У своєму дослідженні ми користуватимемося наступним визначенням терміну "реалія", яке наводить українська вчена Волкова С., посилаючись на Влахова С. та Флоріна С. : "Реалії – це слово і словосполучення, які позначають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розхвиту) одного народу і чужі іншому; таким чином вони постають носіями національного та/або історичного колориту, реалії, як правило, не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, а отже не можуть бути перекладені на загальних засадах, адже вони вимагають особливого підходу" (Волкова, 2021). Але, оскільки у філології існує дуалістичний підхід до розуміння реалій – для позначення предмета, поняття та явища, характерного для певного етносу та як

слова, що позначає такий предмет, поняття та явище, то ми можемо зробити висновок, що використання терміну "лінгвокультурна реалія" більш повно відтворюватиме зміст поняття "реалія" та підкреслює зв'язок між мовою та культурою, але за своїм значенням вони є синонімами. Поняття "лінгвокультурна реалія" широко використовується у науковцями у працях як рівнозначна лексична одиниця (Юмрукуз, 2021).

Крім того, після опрацювання чисельних джерел ми пересвідчилися у тому, що лінгвокультурні реалії також значно впливають на міжкультурну комунікацію, що є особливо актуальним для нашого суспільства сьогодні, коли відбувається поширення нашої культури і реалій поза межами держави, а також привнесення інших культур шляхом активних міграційних та культурних процесів, які активно відбуваються сьогодні.

1.2 Класифікація реалій

У науковій літературі широко вивчається і періодично розширюється класифікація реалій. Правильне встановлення приналежності реалії до тієї чи іншої групи допомагає виконувати адекватний переклад, який буде найбільш зрозумілим і доступним читачеві мови перекладу.

Влахов С. та Флорін С. (Влахов, Флорин, 1980) були одними із перших дослідників, які створили класифікацію за різними критеріями. Для проведення класифікації вчені скористалися чотирма ознаками-класифікаторами: предметна, часова, місцева і перекладацька. Основний поділ відбувався за предметною та місцевими ознаками.

За предметними критеріями:

- 1) географічні реалії (Van, Karadeniz, Mardin);
- 2) етнографічні реалії;
 - життя людей, їжі, предмети одягу та види транспорту (yufka, alaturka, mescid, minder, hırka, şalvar);
 - робота (çalışma izni, mesai saatler, iş çıkışı, üniversite mezunu, okur yazar);
 - культура та мистецтво (destan, fıkra, ney, mesnevi, seyahatname, horon);

- етнічні об'єкти (uşak, laz, adanalı, karadenizli);

- міри і гроші (TL, lira, kuruş);

3) суспільно-політичні реалії (il, ilçe, bölge, kasaba, muhtar, meclis);

- суспільно-політичне життя (Türkiye Büyük Millet Meclisi, AK Parti, Saadet Partisi, Fazilet Partisi, milletvekili);

- військова зброя та звання (Genel Kurmay, subay, komutan, füze, tüfek) (Влахов, Флорін, 1980).

За місцевою ознакою реалії розглядаються у межах однієї мови та які поділяються на національні, локальні мікрореалії, тобто за ареалом їхнього поширення, від більшого до меншого: у межах однієї країни, однієї області та в межах міста чи селища (Волкова, 2021).

Щодо класифікації реалій у часовому просторі, то їх розподіляють на сучасні (avukat, doktor, tablet, asansör, duş), історичні реалії (sultan, sancak, harem, yeniçer, sancak bey).

Подорожна К. у своїх наукових дослідженнях провела порівняльний аналіз семи типів класифікацій реалій, запропонованих відомими вченими і дійшла висновку про те, що лише Зорівчак Р., Верещагін Є., Костомаров Є., Томахін Г. відносять історизми до окремої групи реалій і мають певні відмінності у трактуванні. Реалії мають яскраво виражені національно специфічні ознаки, мають національне забарвлення і тому їхній переклад потребує від перекладача крім лінгвістичних ще й культурних і фонових знань (Подорожна, 2014).

Що стосується турецької мови, то тут слід особливо наголосити на тому, що турецька мова зазнала значного впливу таких мов як перська, арабська та французька до проголошення Турецької Республіки та на сьогодні є дуже значний відсоток запозичень, які перебувають у активному мовному користуванні носіями турецької мови. Залежно від галузі, спостерігається вплив тієї чи іншої мови на поповнення лексичного пласту турецької мови іншомовними лексичними одиницями.

Української дослідниця Зорівчак Р. запропонувала виокремлювати реалії в історичному та структурному планах (Зорівчак, 1989).

Крім того, у зв'язку із малодослідженістю теми реалій у турецькій науковій літературі, пропонуємо взяти за основу запропонований Куліш В. розподіл культурно маркованої лексики на такі види:

1. Алюзивна лексика (çay bahçesi).
2. Терміни (köşe yazarı) – перекладачу доцільно зробити коментар під час перекладу або використати прийом описового перекладу, аби донести зміст цього поняття.
3. Фонова лексика – топоніми, антропоніми та слова-символи (Куліш, 2020).

Середа С. вважає, що розглядаючи одну мову слід також розмежовувати "власні" та "чужі" реалії та проводити їхній внутрішній поділ на національні, локальні та мікро локальні реалії. У разі, коли проводиться дослідження декількох мов, то також можна скористатися цією класифікацією і виокремити регіональні та інтернаціональні реалії (Середа, 2019).

Цікавим є виокремлення "діалектних реалій". Проте цей термін має дуалістичне значення:

- 1) позначає предмети і явища вузького ареалу;
- 2) позначає діалектні регіональні назви для предметів чи уявлень загальнонародних (Чернікова Л., Зубкова Л.).

Серед учених, які проводили класифікацію слів, які мають національно-культурну семантику – Верещагін Є. та Костомаров В. (на основі матеріалів російської мови), Виноградов В. (на основі латиноамериканських матеріалів), Влахов С. та Флорін С. (на основі матеріалів англійської мови), Середа Н. (німецько-український переклад). Питання дослідження та класифікації реалій або ж національно маркованої лексики на матеріалах перекладу з турецької українською мовою у науковій літературі не розглядалося. Проте, вважаємо можливим зробити узагальнення і узяти до уваги загальні критерії, які були запропоновано дослідниками у їхніх наукових працях.

З точки зору поділу реалій як одиниць перекладу, виділяють наступні:

- скорочення;

- слова;
- словосполучення.

Використовується також предметна класифікація:

А) географічні реалії

- назви об'єктів, пов'язаних із людською діяльністю;

Б) етнографічні реалії (побутові, трудові, етнічні, грошові одиниці та одиниці виміру);

В) суспільно-політичні (адміністративно-територіальний поділ, адміністративно-політичний устрій, назви державних установ та інституцій а також назви титулів);

Г) історичні реалії.

Дещо відрізняється від усталеного предметного поділу реалій запропонована Зорівчак Р. структурна класифікація:

- реалії-одночлени (тур. aşıklar, abla, teyze, emanet);
- реалії-полічлени номінативного характеру (can borcu, can evinden vurma);
- реалії-фразеологізми (тур. gönül vermek, fırsat düşmek, köşeyi dönmek, içini açmak) (Зорівчак, 1989).

З точки зору практичного перекладу, то Зорівчак Р. виокремлює приховані та явні реалії, переклад яких є особливо непростим. До прихованих реалій вчена відносить категорію слів, які при перекладі матимуть різне значення, незважаючи на те, що вони мають свій еквівалент (Зорівчак, 1989).

Наприклад, тур. abî. Незважаючи на те, що це слово має прямий переклад в українській мові, воно матиме в турецькій мові значення не лише як старший брат, але і як старша людина при зверненні і у турецькій культурі означатиме людину, яка повністю відповідає за родину після смерті її голови і слово старшого брата може бути вирішальним іноді навіть для заміжніх сестер, вони знаходитимуться під його захистом. Також по-різному розглядаються родинні зв'язки. Наприклад, слово "süt kardeşi" має також значно більше змістовне навантаження, ніж в українській мові, зв'язок між молочними братами-сестрами значно сильніший, ніж в

українській культурі і перед перекладачем постає завдання відтворити за допомогою слів саме змістовне навантаження, а не буквальне.

Отже, ми дійшли висновку, що усталеної класифікації реалій на сьогоднішній день немає, так як і відсутнє уніфіковане визначення терміну "реалія". Проте, науковці виділяють спільні критерії для проведення такої класифікації, наприклад, предметна, структурна і т.д. Для нашого дослідження ми обираємо комплексний варіант класифікації реалій Зорівчак Р. Для відтворення цілісної картини світу того чи іншого народу через дослідження реалій у перекладі слід послуговуватися наявними розробками.

1.3 Способи та особливості перекладу турецьких лінгвокультурних реалій.

Під час перекладу перед перекладачем постає чимало непростих завдань, зокрема відтворення мовних та культурних явищ однієї мови в іншій. Як зазначають Тахраві Б. та Манакін В., проблема полягає у відсутності еквіваленту у мові перекладу, оскільки для маркування об'єкту-реалії відсутній референт (Тахраві, Манакін, 2020). До проблем перекладу реалій Зорівчак Р. відносить їхнє стильотворче призначення, оскільки вони розглядаються як один із засобів відтворення національного колориту. Вчена наголошує, що найяскравіше стилістичне забарвлення тексту надають історичні реалії. У своїй праці дослідниця зазначає наступне: "навіть якщо в першотворі реалія служить лише для позначення об'єктивно існуючих предметів та явищ і позбавлена особливої експресивної дієвості, то в перекладі вона художньо правомірно вияскравлюється, набуває стильотворчої ваги, посилює свій стилістичний потенціал, свої виражальні можливості, втрачає стилістичну нейтральність" (Зорівчак, 1989).

Зорівчак Р. виділяє такі способи перекладу реалій або їхніх перекладацьких трансформацій як:

- транскрипція (транслітерація);

- гіперонімічне перейменування;
- дескриптивна перифраза;
- комбінована реномація;
- калькування;
- міжмовна транспозиція на конотативному рівні;
- уподібнення;
- підбір ситуативного відповідника;
- контекстуальне тлумачення (Зорівчак, 1989).

Ученими також пропонується ще один із найбільш ефективних методів відтворення реалій – утворення нового слова. Це калька або напівкалька. Завдяки такому методу вдається зберегти змістовне та колоритне наповнення тієї чи іншої реалії. Проте недоліком цього підходу є те, що іноді втрачається колорит. Наприклад, велика проблема із перекладом кольорів із турецької українською, назв рослин, предметів інтер'єру, оскільки ми не завжди маємо їхні відповідники в українській мові, або ж доволиться робити додаткові розвідки для якомога повного відтворення смислового та колоритного наповнення слова. Наприклад, тур. *beşik* ми перекладемо українською як "колиска", проте коли ми звернемо увагу на зовнішній вигляд цього елемента дитячих меблів, то побачимо очевидну різницю між цими предметами в українській та турецькій культурах. Для людей, які зовсім не обізнані із турецькою культурою важко уявити турецьку колиску, тому перед перекладачем постає питання якомога більш повного відтворення у перекладі цієї реалії таким чином, щоб читач міг у своїй уяві змалювати образ цього предмету.

Наведемо наступний приклад: тур. *atlas, bora, begonvil, fesleğen, nil yeşili, nane şekeri, salkım, buz beyazı, rüzgal gülü, güz gülü, İstanbul yeşili, pamuk şekeri, çiğ damlası, gün döndü, derya*. Як ми бачимо із наведеного переліку назв кольорів, у назвах навіть зустрічаються назви міст. Отже, впевнено можна зробити примушення про те, що дослівний переклад одного із відтінків зеленого кольору як *İstanbul yeşili* не розкриватиме усієї ідеї автора щодо відтінку, і у той же час, назвати цей колір просто зеленим – це втрата реалії, що призводить до втрати "східного присмаку" твору. У деяких випадках доречним є застосування такого методу як

напівкалька, коли у перекладі відбувається часткове запозичення слів або словосполучень: Türkiye Büyük Milli Meclisi ми можемо перекласти як парламент Турецької Республіки, Велике Національне Зібрання Туреччини, але можемо застосувати і словосполучення Меджліс Турецької Республіки. Усі варіанти перекладу зберігають значення слова, проте третій запропонований варіант, на нашу думку, найбільш повно відтворює свою функцію у якості реалії, особливо при перекладі художніх творів. Якщо провести зворотній аналіз інституції "парламент" з української мови, функції якого виконує Верховна Рада України, то у турецьких джерелах для цього використовуватимуть Ukraina Meclisi. Ми бачимо, що турки проводять не дослівний переклад, а вводять у свій обіг назву державної інституції за допомогою введення у її назву місцевої, турецької реалії.

Наступним, одним із найбільш вживаних методів перекладу реалій є приблизний переклад. При застосуванні такого методу перекладу повністю втрачається національний і історичний колорит реалій, вони втрачають основні свої функції, задля чого їх власне і вводять у текст (Снежик, Федорова, 2011). Перекладачі використовують таке нейтральне слово як "храм" для позначення назв релігійних споруд типу молитовний дім, синагога, мечеть, церква. Ми бачимо, що при заміні назви читач втрачає інформацію про конфесію, про те, до якої саме релігійної спільноти відноситься храм. Такий спосіб приблизного перекладу називають генералізація, тобто заміна роду видом, а поодинокого цілим. У певних ситуаціях цей спосіб може бути виправданим. Наприклад, в турецькій мові відсутнє поняття роду. Це означає, що коли у реченні є прихований підмет і є лише присудок, то неможливо встановити хто саме виконує дію, чоловік чи жінка. Лише за допомогою контексту можна зрозуміти кого саме на увазі мав автор. Іноді такий прийом застосовується для збереження інтриги. Прикладом такого твору є роман Маріо Леві "Size pandispanya uartım", переклад якого виконано Чичинською О. українською мовою (Леві М., 2020)

Тахраві Б. зазначає, що при перекладі слів-реалій слід брати до уваги цільову аудиторію, значимість реалії, її характер та місце в лексичній системі мови. На вибір методу перекладу також значної мірою впливають жанрові особливості

літератури. Застосування транскрипції обґрунтоване в публіцистиці, а у дитячій повісті – ні, її слід пояснювати, для творів драматичного характеру тлумачення слова у виносках також неприйнятне. А що стосується пригодницьких романів – то це засіб для відтворення екзотики, і застосування транскрипції є доцільним (Тахраві, 2020).

Для найбільш повного та адекватного перекладу реалій необхідно розглянути їхню поширеність, оскільки за цим критерієм вони поділяються на інтернаціональні та регіональні. Основним критерієм для віднесення реалій цього типу до одного чи іншого виду виступає можливість їхнього відтворення у словниках. Для словникових реалій є характерним їхнє відтворення методом транскрибування. Оскільки при виконанні перекладу береться до уваги хто виступатиме читачем, то при несприйнятті транскрибованої реалії читачем, не виконується комунікативна функція перекладу. При перекладі обов'язково враховується наскільки реалія відома читацькій аудиторії. Б. Тахраві наголошує, що терміни не несуть експресивності, тому терміни перекладаються термінами, але реалії ніколи не перекладаються реаліями.

Ребрій О. цитує Кундзіча О., який вперше в українському перекладознавстві використав термін "реалія" та наголосив на складності, а іноді і неможливості перекладу реалій пісенного формату: "Я схильний вважати народні пісні аналогічними реаліями даного народу, що, як правило, не перекладаються" (Ребрій, 2012). Петрушова Н., беручи до уваги твердження Кундзіча О., дійшла висновку про те, що слова можуть бути реаліями в одній мові, проте не мати такої якості в іншій, але їх не можна залишати в "оригінальному звуко-літературному вигляді". Слід проводити пошуки для створення балансу між збереженням оригінальності твору та зайвим вживанням незрозумілих запозичень (Петрушова, 2021).

Прикладом перекладу пісенного формату з турецької українською є колискова із повісті класика турецької літератури Сабахаттіна Алі "Напідпитку" (тур. "Sarhoş"):

*"Bir gün İstanbul'a gitsek, niiiinni...
Şu kariyı başımızdan savsak, niiiinni,*

O zaman sen de kurtulursun ben de, niiiinni" (Алі, 1933).

Та український переклад Глави Л.:

"Якось до Стамбула нам би піти, лю-лі...

Та спекатися б цієї жінки, лю-лі,

Ото врятувалися б і я, і ти, лю-лі" (Алі, 2021)

Ми бачимо, що перекладач під час перекладу намагався відтворити риму, яка є характерною для українських віршів, оскільки в оригіналі віршовий розмір. На розсуд перекладача залишається обрання стратегії перекладу (доместикації чи форенізації) та здійснити підрядковий переклад, або використати риму українського вірша.

У турецькій поезії послуговуються віршовими розмірами і не завжди користуються правилами римування при написанні поезій та правилами милозвучності.

"Ecel gelir kapımızı dolaşır,

Kara haberimiz köye ulaşır,

Çifte gelin kuzu gibi meleşir.

Yuma hocam, yuma, kanımız aksın,

Dostumuz ağlasın, düşmanlar baksın... " (Алі, 1934).

Іноді перекладачі наслідують оригінал та не дотримуються римування, як, наприклад, Стрижак Є. у частині перекладу пісні в повісті С. Алі "Канал" (тур. "Kanal"):

"Смертний час прийде, огляне наші двері,

Печальні новини про нас досягнуть села,

Дві невістки плачуть, наче мекає ягня.

Не витирай, учителю, нехай наша кров тече,

Нехай наші друзі плачуть, а вороги дивляться..." (Алі, 2021).

Отже, у науковій літературі вчені виокремлюють такі способи перекладу реалій як – транскрипція (транслітерація), гіперонімічне перейменування, дескриптивна перифраза, комбінована реномація, калькування, міжмовна

транспозиція на конотативному рівні, уподібнення, підбір ситуативного відповідника та контекстуальне тлумачення (Зорівчак, 1989). Залежно від жанру твору може змінюватися і спосіб перекладу реалій. Крім того, на обрання того чи іншого способу перекладу реалій впливає цільова аудиторія, характер та значимість реалії.

Спосіб перекладу поетичних елементів прозового твору залежить від перекладача та стратегії перекладу, яку він застосовує. Зокрема, що стосується турецької поезії, то її особливістю є відсутність рими, і при перекладі може бути введення рими або ж її відсутність, як в оригіналі. Для поезії української літератури обов'язковою є рима, тому якщо перекладач дотримуватиметься наближення перекладу до україномовного читача, на наш погляд, більш прийнятним буде використання рими, але у той самий час втрачатиметься особливість безпосередньо турецької поезії та тактики написання віршів.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що при перекладі художніх текстів використання того чи іншого способу перекладу лінгвокультурних реалій залежить від вибору перекладача.

Висновки до Розділу 1

1. Питання дослідження реалій у літературознавстві та перекладознавчій науці є актуальними і входять у коло наукових інтересів багатьох учених дослідників. У науці немає чітко сформульованого визначення поняття терміну "реалія", але йому можна дати визначення завдяки результатам наукових досліджень, що містяться у роботах вчених, зокрема, керуючись виведеними ознаками лінгвокультурних реалій. У своєму дослідженні ми користуємося наступним визначенням поняття "реалія": "Реалії – це слово і словосполучення, які позначають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу і чужі іншому; таким чином вони постають носіями національного та/або історичного колориту, реалії, як правило, не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, а отже не можуть бути перекладені на загальних засадах, адже вони вимагають особливого підходу"

(Влахов, Флорин, 1980). На нашу думку, поняття "лінгвокультурна реалія" розширює зміст поняття "реалія", оскільки сама назва такого поняття включає в себе мовний та матеріальний компоненти, або ж іншими словами, це поняття охоплює як лексику, так і речі матеріального характеру, які присутні в одній культурі та мові і відсутні в іншій.

2. У науці на сьогодні відсутня єдина класифікація лінгвокультурних реалій, проте виведені критерії для її проведення. Для даного дослідження використовуватиметься комплексна класифікація, а саме: предметна, часова та місцева. Дане дослідження є першим дослідженням перекладу лінгвокультурних реалій саме турецько-української мовної пари у художньому тексті.

3. Спосіб перекладу лінгвокультурних реалій залежить від жанру твору, цільової аудиторії, характеру та значимості реалії.

4. Турецькі лінгвокультурні реалії перекладатимуться з турецької українською мовою залежно від стратегії перекладу, яку обере перекладач, оскільки між правилами віршування в турецькій та українській мовах існує суттєва різниця.

РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРЕЦЬКИХ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ З ТУРЕЦЬКОЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

2.1 Методологічні підходи до аналізу лінгвокультурних реалій при перекладі художнього тексту з турецької українською мовою

Термін "лінгвокультурна реалія" є комплексним явищем і включає в себе ряд складових, зокрема нашу увагу буде зосереджено на аналізі художнього перекладу лінгвокультурних реалій із гастрономічним елементом, метафори, як лінгвокультурній реалії, топонімах та антропонімах. Починаючи з другої половини ХХ століття, коли усе більше з'являється у широкому доступі перекладної

літератури художнього змісту, значна кількість дослідників почали присвячувати свої розвідки питанню передачі тих чи інших лінгвокультурних реалій у текст мови перекладу та їхньому функціонуванню в ньому. У нашому дослідженні ми зосередилися на особливостях перекладу з турецької мови українською лінгвокультурних реалій, а саме топонімів, метафор, антропонімів та лінгвокультурних реалій із гастрономічним елементом, тому ми використовуємо комплексний підхід, який буде універсальним для означених для нашого дослідження реалій.

Оскільки одним із різновидів лінгвокультурних реалій виступає метафора, і вона є однією із найбільш досліджених лінгвокультурних реалій, ми розглядатимемо приклад процесу її дослідження та за аналогією використовуватимемо такий самий методологічний підхід у практичній частині нашої роботи. Крім того, методологія дослідження метафори має різні підходи. Тривалий час у дослідженнях метафори переважає когнітивний підхід. Цей методологічний підхід з'явився у кінці 80-х років XIX століття. Разом з тим Дж. Лакоффом та М. Джонсон пропонують для проведення аналізу метафор використовувати концептуальний аналіз.

Дж. Лакофф та М. Джонсон (2003) у своїх розвідках використовують когнітивні структури "вихідний" або "корелятивний" домен, тобто це спеціальний елемент, за допомогою якого відбувається безпосередньо перенесення та "референтний" (цільовий) або зона сприйняття. На думку вчених, знання та досвід людства про оточуючий світ містяться у корелятивному домені, а під час метафоризації ця сукупність знань та накопиченого досвіду у лексичній формі, асоціативних зв'язків, певних образів та способів мисленнєвої діяльності переносяться в абстрактне середовище, що є невідомим або іншими словами до референтного домену. Прикладами метафоризації Лакофф Дж. та Джонсон М. наводять модель метафоризації "час – це гроші", де метафори "заощаджувати / економити / витратити час". Таким чином у наведеному прикладі відбувається процес перенесення "гроші" в "час", тобто з корелятивного до до референтного домена.

Дослідник Сорокін С. (2013) зазначає, що завдяки когнітивному підходу ми можемо проникнути в менталітет народу, побачити світ його очима, з'ясувати певні явища, які пов'язані із цим народом та мають для нього значущість. З огляду на це, у міжнародних та українських розвідках лінгвістичного спрямування набуває усе більш поширеного характеру явище поєднання когнітивного та лінгвокультурного підходів. Така дуалістична природа у підході допомагає здійснювати реконструкцію уявлень та асоціативних зв'язків, що вже перетворилися на стереотип та проявилися у мовній системі того чи іншого народу у формі метафор зокрема.

Метою когнітивного підходу з точки зору перекладу є розкриття когнітивних процесів, що забезпечують продукування, сприйняття та інтерпретацію художнього твору. Розробкою цього підходу для аналізу художніх текстів займаються такі українські вчені Белехова Л. та Воробйова О. (Белехова, 2001), (Воробйова, 2004).

Метафори, як турецькі лінгвокультурні реалії, посідають окреме місце у матеріалах для нашого дослідження, оскільки вони виступають окремим інформативним матеріалом для досліджень лінгвокультурного спрямування. За допомогою метафор відбувається ретрансляція явищ, що мають національне забарвлення та які отримали своє матеріальне вираження через мову. На цей процес також впливають асоціативні зв'язки через зближення із тим чи іншим предметом через уявні або матеріальні ознаки.

Наступним підходом, який ми використовували у нашому дослідженні та який відіграє провідне значення є лінгвокультурний підхід. Саме цей підхід було використано для дослідження перекладу метафор та антропонімів у третьому розділі. Саме ці два різновиди лінгвокультурних реалій відображають культурно-історичний досвід народу, сприяють формуванню у людини моделей образних асоціацій, що є усталеними для тієї чи іншої мовної спільноти. Наприклад, у диванній літературі турецького народу образ папуги має асоціативний зв'язок із балакучістю, вживанням алколю та солодоців, яскравими барвами. (Akalin S., 1993). Таке перенесення образу папуги пов'язане із тим, що людину напідпитку

починає багато говорити, повторюючи завчені вирази. Крім того символізм метафор орел, сокіл та яструб мають свою окрему конотацію, оскільки їх можуть пов'язувати як із схожістю людини за зовнішніми ознаками, так із особистісними характеристиками через темперамент та особливості поведінки. Також у турецькій мові слово tavus (павич) підкреслює значущість та красу птаха, наприклад: "Büyük mutasavvıf Mevlana bir öğütler kitabı olan Mesnevisinde simgesel anlamlarıyla kuşlardan çok yararlanmıştır. Tavus yüksek mevkii". В турецькій диванній поезії павич символізує рай, а великий філософ Мевляна у своїй книзі "Месневі" широко використовував символізм птахів (Baki, 2011).

При використанні лінгвокультурного підходу для проведення опису мовних фактів, дослідники-лінгвістики послуговуються терміном "мовна картина світу", яке посідає провідну роль у нашому дослідженні для відтворення окреслених у третьому розділі роботи лінгвокультурних реалій. Щодо поняття "мовна картина світу", то Лисиченко А. (2004) зазначає, що саме в ній "виявляється своєрідність членування концептуальної картини світу у різних народів. Концептуальна картина світу є підґрунтям мовної картини, однак концептуальна картина є універсальнішою і спільною для народів з однаковим рівнем знань про світ, у той час як мова відображає досвід кожного народу і виявляє не тільки спільні знання, а й своєрідність бачення світу, тобто особливість мовної картини світу полягає в тому, що вона дає цілісні, однак загальні уявлення про світ" (Лисиченко, 2004).

На думку Покровської І. (2008) мовна картина світу це "відображення світу у свідомості того чи іншого етносу, є одним з напрямків сучасної лінгвістики, що знаходиться на етапі становлення" та на її думку "пізнання мовної картини світу турецького етносу дає можливість отримати інформацію про склад мислення та тип світогляду нації, подивитися на світ очима носіїв турецької культури" (Покровська, 2008).

Завдяки поєднанню лінгвокультурного та когнітивного підходів вдається встановити вплив релігійних вірувань та міфологічних уявлень, а також культурну першооснову у метафорах як різновиді лінгвокультурних реалій.

2.2. Стратегії перекладу лінгвокультурних реалій.

Як зазначає Вольфганг Лершер, поняття перекладацьких стратегій рідко зустрічається в теоріях перекладу і не має точного визначення. Термін "стратегія" має різні значення в психології, соціології, лінгвістиці, а також у прикладній лінгвістиці та теорії перекладу. Деякі автори, такі як Честерман (1997), Хейвовський (2004) та Кернс (2009), стверджують, що термін "стратегія" не тільки описує різні поняття, але й говорять, що різні терміни використовуються для позначення одного і того ж значення (Плонська, 2014). Отже, поняття "стратегія" в перекладі визначають як процес, що охоплює процедуру або стиль, якого перекладач дотримується під час перекладу, техніку, методи, тактику та підходи, які він застосовує. Класифікація стратегій перекладу є важливим для здійснення опису відношення між перекладачем та текстом, особливо це стосується перекладу художніх творів. Таким чином будуть розкриті методи, яких слід дотримуватися при перенесенні перекладу з першотексту в текст мови перекладу. У процесі перекладу найбільшої уваги від перекладача потребує забезпечення еквівалентності між мовою першотексту та мовою перекладу. Якщо при передачі повідомлення до іншої контркультури відсутня еквівалентність, то у такому випадку неможливо досягти відповідного впливу на контркультуру. Варто відзначити важливу проблему еквівалентності: якщо перекладач орієнтований на текст мови перекладу, має широкий кругозір, то очікується, що еквівалентність у тексті перекладу буде на першому плані. (Yıldız, 2006)

Перекладач, вдаючись до стратегій форенізації (очуження) – транскодування та доместикації (одомашнення) – переклад, може подолати проблеми синтаксичного та семантичного характеру. Для цього корисно попередньо проаналізувати вихідний текст, щоб зрозуміти будову речень, синтаксичну та семантичну структуру. Таким чином, перекладач, за допомогою обраної стратегії перекладу може уникнути затримок у перекладі та помилок в тексті мови перекладу (Ануріна, 2019).

Стратегія перекладу охоплює принципи, якими керуються для вирішення проблем перекладу. Для кожного перекладу може знадобитися окрема стратегія, так само як у кожного перекладача може бути своя власна стратегія перекладу. Текст мови перекладу створюється завдяки стратегіям, до яких вдаються перекладачі відповідно до конкретного плану, підходів та методів.

Дослідженням перекладацьких стратегій методів перекладу займалися Одаджиоглу Д. та Барут Е. У своїй роботі вчені навели ряд класифікацій: класифікація Лершера, Сегіно, Мондаля та Дженсона, Герлоффа, Кріггса (Odaşođlu, Barut, 2018)

Після проведеного аналізу тексту перекладу роману, та відбору матеріалу для дослідження, ми можемо дійти припущення, що перекладачем під час перекладу було використано стратегію перекладу Герлоффа (Odaşođlu, Barut, 2018), яка, на нашу думку, найбільш точно враховує алгоритм, який слід застосовувати щодо перекладу лінгвокультурних реалій. Дану модель можна відтворити схематично наступним чином:

Моніторинг процесів

Отже, ключову роль у перекладі лінгвокультурних реалій у художньому творі відіграє обрання стратегії перекладу: форенізації чи доместикації, оскільки стратегії перекладу сприяють уникненню затримок у перекладі та помилок в тексті мови перекладу, а також допомагають забезпечити еквівалентність між забезпечення мовою першотексту та мовою перекладу.

2.3. Методологія та методика дослідження відтворення турецьких лінгвокультурних реалій

У дослідженні відтворення лінгвокультурних реалій можна виокремити наступні загальнонаукові методи:

- описовий. За допомогою цього методу розглядаються визначення поняття лінгвокультурна реалія, а також надається характеристика їхніх рис;
- метод дедукції (для використання теоретичних засад перекладу у практичній частині нашого дослідження). Цей метод допомагає окреслити ефект, який справляє лінгвокультурна реалія на читача, встановлюються її функції у творі;
- метод індукції (для формулювання загального визначення поняття лінгвокультурної реалії (як ми уже згадували, дане поняття не має єдиного визначення у науковій літературі) та проведення узагальнюючих висновків після опрацювання матеріалу);
- метод аналізу (для виокремлення складових поняття лінгвокультурна реалія за результатами опрацьованого матеріалу);
- метод синтезу (використовується у діалектичній взаємодії із методом аналізу для вивчення складових поняття лінгвокультурна реалія та її проникнення у літературу та культуру народу та їхній взаємний вплив);

Серед спеціальних методів, що сприяли досягненню мети та виконання завдань нашого дослідження ми викоремили наступні:

- метод аналізу контексту (для визначення ролі лінгвокультурної реалії у художньому творі) з'ясування значення реалії у художній літературі). Цей метод сприяв розумінню творчого задуму автора та перекладача.

- суцільної вибірки (для пошуку матеріалу дослідження);
- метод кількісного аналізу (для аналізу частотності застосування засобів відтворення турецьких лінгвокультурних реалій українською мовою);
- метод фреймового моделювання (для аналізу фреймових структур на позначення лінгвокультурних реалій);
- семантичного поля (для системного трактування значення слів)
- дискурс-аналізу (для дослідження та аналізу тексту, матеріалу дослідження з метою виявлення його прихованого значення та з'ясування його вірогідної інтерпретації реципієнтом).

Що стосується методики дослідження лінгвокультурних реалій у перекладі турецького роману Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула", то вона має комплексний характер. Виокремлення лінгвокультурних реалій здійснено із перекладу роману українською мовою та проведено аналіз-співставлення із текстом роману мови оригіналу. Оскільки наше дослідження ґрунтується на вивченні чотирьох різновидів лінгвокультурних реалій, то для виокремлення лексичних одиниць, які є лінгвокультурними реаліями ми застосували метод суцільної вибірки. Наше дослідження охоплює також і метафору як лінгвокультурну реалію, тому для її ідентифікації окрім методу суцільної вибірки доцільно скоритися процедурою ідентифікації метафор, яку було запропоновано групою вчених The Pragglejaz Group. (Pragglejaz Group, 2007, р. 3). Також практичне використання цієї процедури ідентифікації метафор застосовано Польовою О. в її дослідженні метафори у промовах турецьких політиків (Польова, 2022). Польова О. посилається на The Pragglejaz Group і зазначає: "дана процедура містить п'ять етапів:

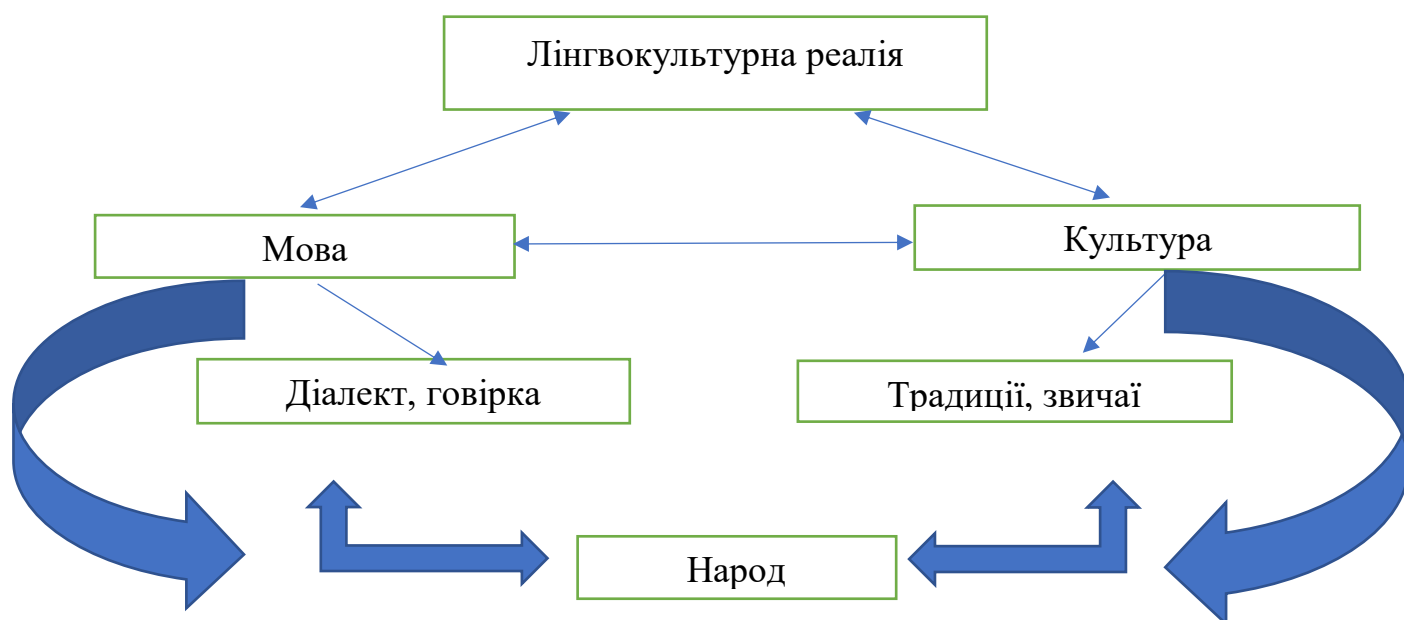
- прочитати текст;
- визначити контекстуальне значення кожної лексичної одиниці;
- зіставити контекстуальне значення з денотативним/основним значенням лексичної одиниці;

- у випадку, якщо ситуативне/контекстуальне значення лексичної одиниці контрастує з узуальним/базовим, макувати її як метафору " (Польова, 2022).

Обов'язковим елементом метафоричної моделі виступає фрейм, що у перекладі з англійської означає "рамка", але, на нашу думку, фрейм та фреймовий аналіз найбільш точно відповідає усім вимогам і щодо дослідження лінгвокультурних реалій. Фреймовий метод було запропоновано Марвіном Мінським у середині ХХ століття. Він зазначав, що "Фрейм – це структурований набір даних для представлення стереотипної ситуації" (Засекіна, 2008). Селіванова О. пропонує наступне визначення фрейму: "Фрейм – це структура репрезентації знань, що містить інформацію, набуту досвідом, про певну стереотипну ситуацію" (Селіванова, 2010). Дане визначення ми візьмемо за основу у нашому дослідженні. Це означає, що для вирішення певної ситуації людина послуговується певними раніше здобутими даними та досвідом або їхньою певною схемою, яку називають фреймами. Дячук Н. та Криворучко Т. у своєму дослідженні фреймів та фреймового аналізу зазначають, що спершу слід уявити та усвідомити усю схему, щоб зрозуміти один фрейм із схеми. (Дячук, Криворучко, 2021). На думку Засекіної Л. методика фреймового аналізу заснована на когнітивних теоріях представлення знань, які відтворюються у мовленнєвій діяльності у вигляді фреймів, скриптів та сценаріїв (Засекіна, 2008). У свідомості людини існують певні кліше-уявлення про дійсність, фонові знання, якими вона послуговується і їх називають схемами.

Для демонстрації практичного застосування фреймового аналізу ми розглянемо концепт "лінгвокультурна реалія", який є ключовим у нашому дослідженні, беручи до уваги, що у науковій літературі відсутнє трактування цього терміну. Загальне поняття цього концепту передбачає існування двох компонентів: лінгвістичної складової (мова, відтворення у мові, мовний компонент) та культурної (культурний компонент). Обидва компоненти взаємопов'язані та впливають один на одного. Можна припустити, що така взаємодія призводить до певного результату, який має своє вираження у дійсності.

Таким чином, ми можемо представити концепт "лінгвокультурна реалія" наступними фреймами: "мова", "культура", "традиції та звичаї", "нація", "народ". У свої чергу ці фрейми можуть бути поділені на менші компоненти, як, наприклад, фрейм "мова" за певних умов отримує подальше ділення на такий компонент як "діалект". Таку схему доцільно використовувати при ідентифікації лінгвокультурних реалій, але коли мова йде про їхній переклад, то у даному випадку слід вибудовувати дві паралельних схеми для встановлення зв'язків, оскільки ми працюємо одночасно із двома мовами: вихідна мова та мова перекладу. Схематично ці зв'язки можна відтворити наступним чином:

Отже, наведена схема відтворює фреймовий аналіз, який сформований на засадах когнітивних теорій про уявлення та знання мовця. Як ми вже зазначали, під час перекладу наведена схема повинна бути продубльована, оскільки ми працюємо одночасно із двома мовами, і відповідно, аналізуємо лінгвокультурні реалії у площині двох мов.

У даній схемі лінгвокультурна реалія А позначає її у тексті вихідної мови, а лінгвокультурна реалія А₁ – лінгвокультурну реалію у мові перекладу. При цьому,

ми повинні обов'язково простежувати зв'язок між такими фреймовими вузлами як мова А, культура А і так далі за схемою і паралельно встановлювати та брати до уваги когнітивні зв'язки при відтворенні лінгвокультурної реалії А₁ у мові перекладу. Застосування фреймового аналізу є особливо важливим для дослідження вітворення таких лінгвокультурних реалій як метафора та антропоніми, які більш детально розглянуті у третьому розділі нашої роботи.

2.4. Етапи дослідження турецьких лінгвокультурних реалій у романі Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула".

Лінгвокультурні реалії виступають важливим елементом мовної картини світу того чи іншого народу, є відтворенням його метальності, а також мають нерозривний зв'язок із історією певного етносу і цей процес є безперервним, оскільки і ми можемо говорити про усталені лінгвокультурні реалії, які вже мають певне історичне коріння свого формування, а також і лінгвокультурні реалії, які знаходяться на етапі свого зародження та формування. Таким чином метою нашої роботи є виявлення таких лінгвокультурних реалій як метафора, антропоніми, топоніми та реалії із гастрономічним елементом у романі Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула", які закріплені у системі уявлень про світ турецького народу під впливом культури, міфології та релігії. Варто зазначити, що релігійні відмінності між українським та турецьким народами мають важливе значення для перекладу реалій, які містять елементи релігійного змісту. У своєму дослідженні ми користуємося наступним алгоритмом інвентаризації лінгвокультурних реалій художнього тексту:

1) формуємо перелік лінгвокультурних реалій окресленого типу у першоджерелі (Yılmaz K. "İstanbullu Elefteriya") та проводимо пошук їхнього перекладу українською мовою у романі (Їлмаз К. "Елефтерія зі Стамбула", переклад з турецької Глава Л., 2023);

2) проводимо аналіз природи та походження лінгвокультурних реалій із використанням електронних джерел пошуку інформації;

3) для відповідних лінгвокультурних реалій, де це є можливим, використовуємо побудову метафоричних моделей;

4) визначаємо спосіб перекладу лінгвокультурної реалії;

5) виконуємо кількісно-статистичний аналіз лінгвокультурних реалій конкретного виду.

Проведення дослідження відповідно до окреслених етапів дозволяє виявити та проаналізувати засоби відтворення лінгвокультурних реалій, з урахуванням культурних, релігійних та соціальних факторів, що є одним із завдань нашого дослідження.

Висновки до Розділу 2

1. Когнітивний підхід займає провідне місце серед методологічних підходів дослідження лінгвокультурних реалій. У своєму дослідженні ми поєднуємо когнітивний та лінгвокультурний підходи, оскільки це допомагає з'ясувати асоціативні зв'язки турецького народу, на основі яких сформувалися лінгвокультурні реалії.

2. Стратегії перекладу лінгвокультурних реалій також входять у коло наукових інтересів міжнародних дослідників і ними розроблено цілий ряд перекладацьких стратегій.

3. Серед методів, що були застосовані у процесі нашого дослідження ми виокремлюємо метафоричне та фреймове моделювання, аналіз-співставлення, описовий метод, методи дедукції та індукції, аналізу контексту, суцільної вибірки, кількісного аналізу, семантичного поля та дискурс-аналізу.

4. Алгоритм нашого дослідження лінгвокультурних реалій складається із п'яти основних етапів.

РОЗДІЛ 3 ТУРЕЦЬКІ ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ РЕАЛІЇ У РОМАНІ ЇЛМАЗА К. "ЕЛЕФТЕРІЯ ЗІ СТАМБУЛА"

3.1 Лінгвокультурні реалії та художній переклад у міжнародному дискурсі

Дослідження літературного перекладу носить міждисциплінарний характер і дослідження, проведені протягом останнього часу у цій площині свідчать про те,

що все більше і більше сфер стають дотичними до перекладу, тому актуальним постає питання якості літературного перекладу.

Юрашек П. у своїй праці про літературний переклад та його якість підкреслює важливість еквівалентності у перекладі і зазначає, що якість перекладу – це серце будь-якої теорії перекладу. Взаємопроникнення "внутрішнього" лінгвістично-текстуального та "зовнішнього" екстра-лінгвістичного контекстуальних факторів роблять переклад комплексним феноменом. Він зазначає, що екстра-лінгвістичний світ "обрізається" тим чи іншим чином обома мовами: мовою оригіналу та мовою перекладу. Традиції, принципи, історія та ідеологія перекладу тримаються у полі читацької лінгвокультурної спільноти (Jureszek, 2017).

Сепір Е. (1929) стверджує, що мова – це провідник до соціальної реальності, сутність людини знаходиться під владою мови, що стала медіумом для відтворення у суспільстві (Bassnett, 1980).

Беллок Г. запропонувала шість загальних правил для перекладачів прозових творів, що включають питання техніки та принципів перекладу, серед яких є правило про переклад ідіом, а саме, що ідіоми слід перекладати ідіомами, за своєю природою вони потребують перекладу в іншу форму з мови оригіналу (Bassnett, 1980). Ми вважаємо, це зауваження дуже важливим, оскільки воно безпосередньо стосується перекладу реалій, а саме ідоматичних виразів, які широко поширені в турецькій мові.

Серед турецьких дослідників питань перекладу літератури із культурним компонентом можна виокремити Гезер Г. та Джан М. На їхню думку, переклад є найважливішим та найвпливовішим фактором у людиноцентричному процесі культурної та мовної комунікації, на кожному його етапі. Вони вважають, що культура має гібридну природу, а переклад надає можливість для поділу на компоненти (Gezer, Can, 2017). Люди, які розділяють усі культурні складові, що формують основу правил та норм релігії, права, економіки, мови та літератури, походять із однієї культури. Культура ж у свою чергу бере свій початок та формується під впливом мови є за своєю суттю передачею змісту, сенсу, її слід

читати як текст. Культура формується в історичному процесі під впливом соціуму і передається шляхом перекладу, як різновиду комунікації. Якщо підходити з точки зору перекладу, то він виконує функцію трансферу культури в басейн іншої мови-культури. У підсумку перекладач повинен бути компетентним в обох культурах, оскільки він приймає участь в комунікації між культурами. Проте, перекладач у процесі перекладу зазнає впливу культури тексту-першоджерела. Культура, крім мовного аспекту, разом із принципами, що властиві її традиціям, звичаям, світосприйняттю, способу мислення, системі цінностей також спричиняє значний вплив на безпосередньо її сприйняття, беручи до уваги час та місце.

Томлінсон Джон (John Tomlinson) зазначає, що культура містить своєрідний побутовий устрій. Німецький філософ Вільгельм фон Гумбольдт (Wilhelm von Humboldt) вважає, що кожна мова, послуговуючись досвідом свого соціуму, здобутими знаннями розповідає про свою картину світу, про своє світосприйняття. На його думку, культурні символи, що належать до різних культур, сприйматимуться та оцінюватимуться з іншої точки зору (Wilhelm von Humboldt, 2009).

Юджин Найда та Чарльз Тейбер (Nida, 1975), вивчаючи проблеми мовних та культурних розбіжностей, дотримуються думки про те, що під час перекладу елементів культури слід відповідати реаліям цільової аудиторії. Вчені зазначають, що слід дотримуватися особливого підходу, оскільки певні вирази, які властиві вихідній культурі – першоджерелу потенційно не підлягають перекладу, коли стоїть питання про відповідність реалій між культурами. Навіть якщо спірні питання зрозумілі, є ризик непорозуміння, тому що у різних культурах певні реалії мають різне контекстне значення.

Для перекладу літературних текстів Барт Р. пояснює теорію про п'ять літературних кодів:

- герменевтичний код – це загадка, яка повинна бути розв'язана або вирішена читачем;
- проеретичний код – сформований діями, із якого будується сюжет;
- семантичний код – складається із коннотацій, що з'являються у тексті;

- символічний код – сконцентрований на сукупності різних змістів та зорганізовує їх шляхом антитез;
- культурний код – пов'язаний із комплексом знань про науку, релігію або окремі професії (Barthles, 1970).

З використанням цих п'яти кодів Юрашек П. провів аналіз літературного перекладу художнього твору із англійської польською, що свідчить про ефективність практичного застосування такої класифікації (Jureszek, 2017).

Ньюмарк П. (Newmark, 1988) запропонував п'ять концептів, які відтворюють культурні відмінності під час перекладу:

- екологія;
- матеріальна культура;
- соціокультура;
- звичаї та традиції;
- жести та звички.

Учений також зазначає, що перед перекладачем постає завдання або виконувати *семантичний переклад* (тобто прямо передавати зміст) або ж за допомогою сили слова дати читачеві відчуті емоції – *комунікативний переклад*.

Вперше термін "переклад культури" було введено Еванс-Прітчардом Е. (Evans-Pritchard, 1965), він пропонує розглядати "переклад культури" як відтворення досвіду людства. Нуковець також зауважує, що цей термін слід також розуміти як виконання перекладу цінностей, що належать до певної культури без асиміляції із іншою культурою, а також не допускати передачі культурного досвіду у спосіб, що відрізнятиметься від оригіналу.

Американський лінгвіст та антрополог Роджер М. Кізінг (Keesing, 1985) звертає увагу на те, що внесення у побутову розмову занадто великої кількості метафор та порівнянь негативно впливає на глибину змісту. Проте, ми хочемо зауважити, що для турецької мови є характерним широке вживання метафоричних виразів, порівнянь та висловів на релігійну тематику, що значно ускладнює роботу перекладача.

Визначення поняття "culture-specific items" було дане Норд К. (Nord, 1997), де вона зазначає, що це є культурним феноменом, який існує в культурі Х та відсутній (у тій же формі) в культурі У.

У праці турецької дослідниці Джан Ренчберлер А. (Rençberler, 2019) щодо компаративного аналізу культурних трансмісій у літературному перекладі ми зустрічаємо використання поняття "culture-specific items", яке за описом та класифікацією компонентів збігається із розумінням поняття "реалії", що використовується в українському перекладознавстві. Для підтвердження цього наведено їх класифікацію за Ньюмарком П. (Newmark, 2010):

1. Природа – фауна, вітри, рельєф: тур. *poyrax, lodos, dere, ırmak*.
2. Матеріальна культура (артефакти).
 - Їжа – *ezogelin çorbasi, tarhana, ayran*;
 - Одяг;
 - Міста та будинки;
 - Транспорт;
3. Соціальна культура: робота та відпочинок.
4. Організації, звичаї, розваги, церемонії.
 - Політично-адміністративний устрій;
 - Релігія;
 - Мистецтво;
 - Жести та звички.

Ньюмарк П., виходячи із запропонованої класифікації реалій дає наступні способи їхнього перекладу:

- натуралізація;
- пошук культурного еквіваленту;
- відтворення за допомогою функціонального еквіваленту;
- дескриптивний еквівалент;
- компонентний аналіз;
- калькування;
- моделювання;

- перифраз;
- об'єднання;
- примітки та посилання.

Ісаєва Ш. (İsaeva, 2020) досліджувала лінгвокультурологічний аспект перекладу реалій і дає наступне визначення реаліям: "це лінгвістичні одиниці, які відтворюють національне життя, яке у цілому досліджується в лінгвокультурології". Дослідниця зазначає, що теорія взаємозв'язку між мовою та культурою належить Вільгельму фон Гумбольдту. У своїй праці Ісаєва Ш. пропонує серед лінгвокультурем виокремити ті, які відтворюють національно-специфічні слова-реалії, а також номінативні ідіоматичні та пареміологічні одиниці, національно-культурна специфіка яких лежить в основі їхнього фігуративно-фонового базису – фразеологічні одиниці, зоологізми, етнографізми, компонентами кольорової палітри, сакральними числами та семантикою цифр, а також лінгвокультуреми, які відтворюють національні та культурні стандарти порівняння – метафори, контекстуальне порівняння та усталені вирази для порівняння.

Для турецької мови характерним є вживання таких виразів порівняльного характеру як: *patuk gibi yumuşak*, *mis gibi koku*, *inci gibi diş*, *keçi gibi inatçı*, *taş gibi sert*, *cehennem gibi sıcak* та ін.

Не меншу увагу вчених привертає до себе переклад імен та прізвищ. Річ у тому, що у більшості випадків імена та прізвища у кожній культурі несуть також певний культурний код, мають певне символічне та семантичне наповнення. Особливості розвитку державності Турецької Республіки отримали своє віддзеркалення і у законі про прізвища, який було прийнято у 1935 році. До цієї історичної події населення фактично не мало прізвищ, а у більшості випадків в основному послуговувалося назвою місцевості проживання (*Konyalıoğlu*), певними релігійними постулатами та ін. Деякі прізвища походять від роду зайнятості (*Kadızade*, *İmamoğlu*, *Çavuşoğlu*), займаної посади та ремесла (*Çakmacıoğlu*, *Demircioğlu*, *Çobanoğlu*), особистих фізичних особливостей (*Uzunoglu*, *Kara Memetoğlu*) та назв тварин (*Öküz*, *Tilki*) (Dokuyan, 2016).

Крім того, в українській мові відсутні форми звертання-реалії, що притаманні турецькій мові, як, наприклад, *hanımefendi, hoca, hafız, hoca, molla, ağa, hacı, hanım, hazretleri*.

У своєму дослідженні Ісаєва Ш. розкриває важливість правильності перекладу прізвищ та згадує загальні правила, які при цьому застосовуються. Дослідниця особливо наголошує на семантичному способі перекладу та транскрипції, а іноді і на необхідності комбінації семантичного перекладу та транскрипції. Зазначається, що імена та географічні назви використовуються без спеціальної інтерпретації, оскільки їх не важко визначити за контекстом.

Багато перекладачів пропонують користуватися транскрипцією або ж транскрибуванням для перекладу імен, назв племен, національностей, антропонімів, назв інституцій, організацій, компаній, періодичних видань, назв різноманітних спортивних команд, культурних та історичних сайтів.

Проте, для деяких назв правила транслітерації не працюють: *Türkiye – Туреччина, Hindistan – Індія, Mısır – Єгипет, Polonya – Польща, Almanya – Німеччина, Gürcistan – Грузія, Yunanistan – Греція, Çin – Кумай, İstanbul – Стамбул*.

Освітні інституції *İstanbul Üniversitesi – Стамбульський університет, Ankara Üniversitesi – Анкарський університет*.

У своїй праці Ісаєва Ш. зазначає, що "реалії національних культурних об'єктів, які розкривають культурні особливості мови-оригіналу та які відсутні у мові-перекладу мають надважливе значення. З точки зору міжкультурної комунікації вони складають окрему велику групу та одним із найпоширеніших способів їхнього перекладу є метод транскрипції або стандартної транслітерації" (Ісаєва, 2020). Дослідниця звертає увагу на походження слова "реалія", яке означає "реальна річ" і пояснює, що у такому значенні до реалій відносять слова, що позначають об'єкти матеріального світу, проте, вона виокремлює і підхід із точки зору перекладу. При перекладацькому підході "реалія" не означає об'єкт, а знаки, слова, і слова, що позначають об'єкти матеріальної культури, що стосуються місцевої культури. З такої точки зору слід розрізняти реалії-об'єкти (переважно

поза перекладацькими дослідженнями) та слова-реалії (входять до кола перекладацьких досліджень) (Ісаєва, 2020).

Чень Я. у своєму дослідженні наголошує на необхідності брати до уваги різне соціальне оточення під час виконання літературного перекладу. Перекладацька діяльність є комплексним явищем та включає багато соціальних і культурних елементів і за результатами проведених досліджень дослідниця робить висновок про неможливість пояснення чи аналізу лише з лінгвістичної точки зору. Культурний елемент не слід недооцінювати, щоб уникнути помилок при перекладі. Різниця між традиційним лінгвістичним, при якому слова, словосполучення, речення та текст розглядаються як окремі перекладацькі одиниці, при культурному підході перетворюються на основну перекладацьку одиницю. Прихильники культурного методу перекладу, на противагу методу, орієнтованому на текст оригіналу, наголошують на важливості саме перекладеного тексту та його функціях. За такого підходу перекладений текст не розглядається як додаток до тексту-оригіналу, а розглядають як окрему незалежну літературу, яка відіграє важливу роль у культурі своєї мови. На думку Чень Я. перекладена література – це частина соціально-культурної системи (Чень, 2014).

Таким чином, культура і переклад перебувають у нерозривному взаємозв'язку як під час усної, так і письмової комунікації. Під час перекладу прозового твору перекладач виступає своєрідним медіумом-посередником між творчим задумом автора твору мови-джерела та творцем нового літературного твору в мові перекладу із збереженням змісту та дотриманням балансу між двома культурами. Отже, при перекладі реалій маємо застосовувати транслітерацію, проте не забувати про важливість збереження культурної інформації, що залежить від високої компетентності перекладача у обох культурах, без чого переклад художнього твору неможливий.

3.2 Реалії із гастрономічним елементом у прозовому творі.

У кожного народу роками, з покоління в покоління передаються кулінарні традиції. Не лише мова, одяг, традиції віддзеркалюють культуру народу, але й національні страви також. Під час перекладу перед перекладачем постає одне із найважчих завдань трансформувати назви страв до мови-реципієнта таким чином, щоб у читача в уяві сформувався певний образ, який не буде йому абсолютно чужим, а навіть більше – матиме певні асоціативні зв'язки. Це означає, що перекладач повинен бути обізнаним із гастрономічною культурою своєї країни та країни мови перекладу, лексичними та граматичними вимогами мови-реципієнта, розуміти зміст термінів оригінальної та рідної мови. Проте, одночасно переклад назв страв має бути точним і специфічним водночас.

Розвідками перекладу кулінарної термінології та гастрономів займалися такі дослідники як Чернова Ю. та Гаращенко Т., Шутяк В., Невинна Ю., Подвойська О. (Візничак, Подвойська, 2019). Проте, практична частина досліджень цих науковців зосереджувалася на європейських мовах.

Для турецької мови характерним є широкий спектр специфічних термінів для позначення найменування страв. Слід зауважити, що в гастрономічну культуру турецького народу також входять і нові прості терміни-субстантиви, які запозичені із інших мов: тур. *pankek* – панкейк – запозичення із англ. *pancake*, тур. *makaron* – макарон – запозичення із англ. *macaron*. Останній приклад назви тістечка є співзвучним із тур. *makarna*, що означає макарони чи ж спагетті і неухважність перекладача може призвести до комічної ситуації.

Слід зауважити, що гастрономія у кожного народу є невід'ємною частиною культури, яка відображає їхню культурну, мовну, релігійно-етнічну та ідеологічну картини світу (Подвойська, 2019).

Серед різноманітних способів перекладу гастрономічної термінології Кухар О. виокремлює знаковий і смисловий способи перекладу. Переважно застосовується метод еквівалентного перекладу для більшості термінів-гастрономів. Проте, Клименко І., Кушнір Г. та Рецкер Я. саме для термінів-

гастронімів пропонують транскодування, калькування та описовий переклад (Клименко, 2012; Кушнір, 2012; Рецкер, 1981).

- Транскодування – включає в себе транслітерацію – айран (*тур. ayran*).
- Калькування – слово пишеться без змін, це своєрідне запозичення.

Описовий переклад – наприклад, *тур. salep* – гарячий напій, який готується із сушених корінців певного виду рослин. Аналогу такого напою в українській кухні немає.

Чернова Ю. та Геращенко С. у своїх дослідженнях гастрономічного дискурсу виокремлюють адаптаційний переклад (включає пояснення), транскрибування з експлікацією і транслітерація, яка також потребує описового пояснення-коментарю (Чернова, 2018).

Невинна Ю., у своїй праці щодо перекладу назв страв виділяє як найчастотніші способи перекладу транскрипцію калькування та реномінації (включає транскрипцію, калькування та описовий переклад) (Невинна, 2019).

Вибір способу перекладу залежить від цільової аудиторії, слід дотримуватися стратегії прагматичної адаптації, враховувати національні особливості, для яких необхідний описовий переклад.

При перекладі реалій із гастрономічним компонентом Невинна Ю. пропонує їх розділяти на дві групи: страви із загальновідомими або розповсюдженими назвами (*тур. patates kızartması* – смажена картопля) та страви у назві яких міститься інформація про їхній склад, а іноді також можуть мати і національну складову, але, як правило, до них застосовується прямий переклад: *тур. mercimek çorbası* – суп із сочевиці. Другу групу складають суто турецькі страви, відповідника яким в українській мові немає (*тур. baklava* – баклава, *sütlaç* – сютлач, *aşure* – ашуре), до них найчастіше застосовують кальку, поєднують транслітерацію із реномінацією чи описовий переклад (Невинна, 2019).

Проте глибокі знання обох кулінарних культур допомагають перекладачеві одразу підібрати прямий відповідник у мові перекладу (*тур. krep* – налисники, млинці).

Подвойська О. зазначає, що кулінарне мистецтво кожної нації – це засіб вираження її культурної ідентичності (Подвойська, 2019).

Особливістю роману Їлмаза Кемаля "Елефтерія зі Стамбула" є те, що там крім назв турецьких страв, використано і окремі назви грецьких гастрономів. Наприклад, "*uzo*". Перекладач скористався методом калькування, проте надає примітку, аби надати читачеві додаткову інформацію про цю реалію (Їлмаз, 2023).

1. "Bunu mutlaka yemelisiniz, **barbunya pilaki** ellerimle yaptım. Тааа İstanbul'a gelip de **haydari** yemedен dünyada göndermem sizi" (Yılmaz, 2016, s.105).

"Вам неодмінно слід скуштувати **тушковану квасолю із овочами**, готувала власноруч. Приїхали із якої далечі і не спробувати **хайдари**, такого бути не може, я вас просто не відпущу, допоки хоч трішки не скуштуєте" (Їлмаз, 2023, с. 101).

2. "**Fileto, sarma, tarama, cacık** bir de **limonlu revani** ya da **sakızlı irmik tatlısı**" (Yılmaz, 2016, s.107).

"Традиційні страви **філето, тарам, сарма, джаджик**, а ще лимонний **ревані** або **халва**" (Їлмаз, 2023, с. 102).

3. "Haydi, **menemen** yapın şöyle bol acılı" (Yılmaz, 2016, s.133).

"Давайте, заходіться і приготуйте **менемен**, але слідкуйте, щоб був перчений" (Їлмаз, 2023, с.)

У наведених прикладах спостерігаємо наступні способи відтворення турецьких лінгвокультурних реалій із гастрономічним елементом:

1. Поєднання описового перекладу із адаптаційним, який включає транслітерацію та пояснення (перекладачем зроблено примітку на сторінці).

2. Транслітерація для трьох реалій та смисловий спосіб відтворення для однієї реалії.

3. Транслітерація.

Отже, дослідники перекладу лінгвокультурних реалій із гастрономічним елементом виокремлюють наступні способи їхнього перекладу: транскрипція, калькування та реномінація (Невинна Ю.), адаптаційний переклад (включає пояснення), транскрибування з експлікацією і транслітерація, яка також потребує описового пояснення-коментарю (Чернова Ю., Геращенко С.), знаковий і смисловий способи перекладу (Кухар О.), транскодування, калькування та описовий переклад (Клименко І., Кушнір Г., Рецкер Я.). У наведених прикладах лінгвокультурних реалій із гастрономічним елементом спостерігаємо транслітерацію як основний спосіб їхнього відтворення у тексті перекладу.

3.3. Відтворення антропонімів як різновиду ономастичних історичних реалій у художньому творі

Антропоніми як різновид ономастичних реалій відтворюють імена історичних осіб та подій, що допомагає авторові перенести читача у описуваний проміжок часу та географічну площину, у межах якої відбувається подія твору. Крім того, у разі, якщо певна історична подія чи факт імплементовані у сюжет твору, антропоніми відіграють ключову роль у побудові асоціативних зв'язків у свідомості читача, що сприяє не лише більш яскравому відображенню подій, але й збагачує його лексичний запас. Якщо читач не володіє мовою оригіналу твору, то перед перекладчем стоїть завдання відтворити соціальне та історичне тло таким чином, щоб у перекладі відбулося щонайменше дотичне пояснення історичної події, якщо таке розкриття події відсутнє у самому творі. Як додатковий інструмент для внесення ясності тієї чи іншої ономастичної реалії перекладач може скористатися такими прийомами як тлумачення у самому творі або зробити примітку на сторінці згадуваної реалії чи за допомогою

перекладацького коментаря-глосарію. У романі Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула" перекладач скористався прийомом винесення примітки на сторінці твору.

"Birden aklına, Beyoğlu'ndaki evinin karşısındaki pansiyonu işleten Madam Agate geldi". (Yılmaz, 2016, s.59)	"Раптом на думку спала мадам Агата , власниця пансіону навпроти їхнього будинку в Бейоглу" (Їлмаз, 2023, с. 55)
---	--

Висновок: транслітерація.

У наведеному прикладі ми бачимо збереження форми звертання до жінки, яка не властива для турецького суспільства, що допомагає дотримуватися творчого задуму письменника та не відходити від сюжетної лінії твору. Додавання такої реалії дає розуміння того, що жінка має європейське походження та надає певного шаржу. В уяві читача формується образ жінки, не типовий для Туреччини в усіх аспектах: від мови та манери спілкування до одягу та зачіски.

"Çocukları anneme mamiko yani anne derdi." (Yılmaz, 2016, s. 66)	"Його діти називали мою матір мамико ". (Їлмаз, 2023, с. 61)
---	---

Висновок: транслітерація.

Оскільки в романі у якості історичної події відображаються погроми турками греків, вірмен та євреїв, тому обґрунтованим є введення реалії-звертання на грецький манер. Заміна такої реалії нівелює дух твору та деформує образ однієї із провідних героїнь роману в уяві читача.

1. "Magnolia'nın dedesi, anneannesi, annesi detayları anlatmazdı sadece kötü günlerdi, der, susarlardı" (Yılmaz, 2016, s. 71).	"Дідусь, бабуся, мама ніколи не розповідали Магнолії подробиць, лише говорили, що то були погані дні, і замовкали" (Їлмаз, 2023, с. 66).
---	--

2. "Annemin bir çocukluk arkadaşı vardı Ragıp amca " (Yılmaz, 2016, s. 65).	"У неньки був друг дитинства — дядько Рагип " (Їлмаз, 2023, с. 60).
3. "Onlar bizim pansiyonda kalan müşteri değillerdi ki abilerimdi " (Yılmaz, 2016, s.68).	"Вони були не тільки пожилльцями нашого пансіону, а радше старшими братами " (Їлмаз, 2023, с. 63).

У наведеному блоці лінгвокультурних реалій застосовано такі способи відтворення ономастичних турецьких лінгвокультурних реалій як дослівний переклад (1), дослівний переклад (2) та дослівний переклад (3) для слів-лінгвокультурних реалій, що застосовуються для позначення родинних зав'язків у турецькому суспільстві. Проблема полягає в тому, що такі слова як *amca*, *abi*, *dede* використовуються не тільки щодо кровних родичів, але і для звертання до людей, які і не входять до родинного кола. Такі слова часто показують і ступінь поваги до співрозмовника. Крім того, наприклад, слово *anneanne* використовується на позначення бабусі по матері, але недоцільним є перенесення саме таким чином цього типу родинного зв'язку в україномовний варіант перекладу, то му перекладач вдається до узагальнення та відтворює цей блок реалій шлях переносу на їхні відповідники в українському суспільстві.

"**Sabahat Hanım**, telaşla "Ben size bir kahve ıyaraım sonra evi gezdireyim olur mu? " dedi. (Yılmaz, 2016, s. 99)

"Спершу пригощу вас кавою, а потім проведу будинком, згода? — запропонувала **Сабахат-ханім**" (Їлмаз, 2023, с. 94).

Висновок: транслітерація.

<p>"Çevredeki komşular sanki Sabahat Hanım'ın akrabaları gelmiş gibi, "Gözün aydın Sabahat Hanım!" diye karşıladılar" (Yılmaz, 2016, s.101).</p>	<p>"Сусідки, за турецьким звичаєм, у свою чергу загукали у відповідь Сабахат-ханім: "Вітаємо, вітаємо, яка чудова подія!", ніби хтось із близьких родичів завітав" (Їлмаз, 2023, с. 96).</p>
---	---

Висновок: транслітерація.

Для турецького суспільства історично сформувалися та перебувають у активному вжитку такі лінгвокультурні реалії як hanım та bey. Ці форми звертання активно використовується на усіх рівнях спілкування. Відповідно до тлумачення цього слова, яке надане у словнику Турецького мовного товариства, hanım – це звання або статус, який має жінка, позначення жінки як біологічної особи, так називають дружину.

Так само при звертанні до чоловіків також використовується слово "bey", що має своє тлумачення у словнику.

Українським відповідником цим двом лінгвокультурним реаліям "*hanım*" та "*bey*" є пані та пан. Проте перекладач дотримуючись принципу форенізації зберіг у творі ці форми звертання, залишаючи їх як слова-реалії.

<p>"Hüseyin Hoca çocukluk arkadaşydı, bu mahallede doğmuş, o da babası gibi imam olmuştu" (Yılmaz, 2016, s. 153).</p>	<p>"Хюсеїн-ходжа був другом із дитячих літ, народився в цьому махалле і, так само, як і його батько, став імамом" (Їлмаз, 2023, с. 152).</p>
--	---

Висновок: транслітерація.

<p>"Hanımefendi..." (Yılmaz, 2016, s. 161).</p>	<p>"— Ханім-ефенді..." (Їлмаз, 2023, с. 160).</p>
--	--

Висновок: транслітерація.

Тур. та *hanimefendi* мають особливе значення: 1) використовуються у якості ввічливого звертання; 2) *hoca* часто використовується щодо вчителя та наставника у житті. У даному випадку у тексті твору зрозуміло, що людина належить до кола релігійних службовців і тому недоцільно розкривати по тексту чи давати перекладацький коментар цій реалії. Перекладач використовує транслітерацію і переносить без змін із мови оригіналу до мови перекладу.

Отже, розглянутий тип реалій привертає до себе увагу особливістю характеру їхнього формування. Для кожного суспільства притаманні особливі риси, слова-маркери, що використовувалися у якості ввічливого звертання до людини, а іноді і для позначення приналежності людини до того чи іншого прошарку суспільства. Такі відмітні ознаки залишаються із народом, у якому вони сформувалися і продовжують активно використовуватися носіями мови і поза ареалами своєї етнічної приналежності. Щодо розглянутого комплексу лінгвокультурних реалій, то до них відсутні коментарі перекладача у творі, оскільки велика їхня кількість відволікає увагу читача від тексту роману і ці пояснення не є настільки суттєвими, щоб вдаватися до подібної деталізації. Крім того, зловживання зносками та коментарями призводить до накопичення надлишкового тексту поза основним текстом. Таким чином можна дійти висновку, що найбільш вдалою стратегією для перекладу антропонімів є транслітерація, оскільки такий спосіб найбільш точно дозволяє відтворювати атмосферу твору.

Серед наведених 7 прикладів речень із антропонімами-турецькими лінгвокультурними реаліями спостерігаємо їхнє відтворення за допомогою транслітерації у 4 (57%) зразках та дослівний переклад у 3 (43%) випадках їхнього перекладу.

3.4. Дослідження та аналіз способів відтворення топонімів як лінгвокультурних реалій у романі Їлмаза Кемаля "Елефтерія зі Стамбула"

Художнім творам притаманна насиченість топонімами. На матеріалі нашого дослідження нами було виокремлено найбільш вживані топоніми у творі та проведено порівняльний аналіз топонімічних перекладацьких стратегій та способів перекладу. Для найбільш відомих топонімів таких як Стамбул, Афіни достатньо транслітерації, проте, коли йде мова про назви окремих регіонів, районів міста, назв історичних будівель та архітектурних пам'яток – необхідна подача додаткової інформації, але без викривлення самої реалії, щоб вона не втратила свої властивості саме реалії. Оскільки кожен перелічений об'єкт-реалія має свою історію, а іноді у творі може відігравати асоціативну або ж і ключову роль, то при перекладі не завжди є можливим це відтворити за допомогою описового перекладу. У таких випадках перекладач вдається до коментаря на сторінці згадуваної реалії або у глосарії.

Однією із важливих рис реалій є їхня предметність, оскільки вони одночасно мають нерозривний зв'язок із позначеним реалією предметом, поняттям чи явищем, що відноситься до певної країни чи народу і з певним часовим відрізком історичного минулого. У підсумку, можна зробити висновок про те, що реалії мають національний та історичний відтінок.

Ми виокремлюємо в окрему групу ономастичні реалії, до яких відносяться топоніми, назви закладів культури (музеї, театри, палаци тощо), імена літературних героїв.

Що стосується предмету нашого дослідження – засобів відтворення лінгвокультурних реалій у перекладі художнього тексту на матеріалі роману Кемаля Їлмаза "Елефтерія зі Стамбула", то у процесі роботи для аналізу нами виокремлено наступні реалії-топоніми та способи їхнього перекладу.

<p>"Proto Nekrotafeio Proto Nekrotafeio'nun mermer mezar taşları temmuz sıcaklığında gözleri kamaştırıyor..." (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"У липневу спеку мармурові надгробки на першому афінському цвинтарі Прото Некротафіо засліплюють очі" (Їлмаз, 2023, с. 7).</p>
--	--

Висновок: транслітерація із поясненням.

У наведеному прикладі реалії-топоніму в оригіналі мови твору відсутнє пояснення що саме являє собою Прото Некротафіо, тому перекладач вдається до включення пояснення значення реалії у тексті перекладу, поєднуючи транслітерацію власної назви із описовим перекладом.

<p>"Anapafseos Caddesi Atina ve Antik Yunan uygarlığının ünlü Zeus Tapınağı'nın arkasında yer alan Anapafseos Caddesi her zaman mistik bir sessizlik ile son istirahatine gidenleri mezarlığa doğru yolcu eder" (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"Вулиця Анапафсеос (<i>Спокою</i>), розташована позаду відомого храму Зевса — храму культури Афін та давньогрецької цивілізації, — завжди в містичній тиші супроводжує тих, хто вирушає в останню мандрівку, до самого цвинтаря" (Їлмаз, 2023, с. 7).</p>
--	---

Висновок: транслітерація із поясненням.

У наведеному прикладі реалії-топоніму недостатньо скористатися лише транслітерацією, оскільки втрачається семантичне значення цієї назви, тому для розкриття сутності надано у дужках коротке пояснення значення цієї власної назви. У даному випадку неможливо обійтися без такого надання додаткової інформації, оскільки прямий переклад руйнує реалію як таку, нівелюючи грецьку назву вулиці і таким чином асоціативні зв'язки із Грецією.

<p>1. "O büyük meydanı iki kutsal mekandan biri olan Aziz Lazarus</p>	<p>"Велику відкриту місцину прикрашають дві священні будівлі,</p>
--	---

<p>Kilisesi süsler, tam karşısında ise genişçe bir yol sizi mezarlığın derinliğine doğru götürür" (Yılmaz, 2016).</p>	<p>однією з яких є церква Святого Лазаря; а прямисінько навпроти неї доволі широка дорога поведе вас у саму глиб кладовища" (Їлмаз, 2023, с. 7).</p>
<p>2. "Aziz Theodorus Kilisesi Mezarlığın izinde bulunan ve cenazelerin defin için getirildiği görkemli Aziz Theodores Kilisesi'nin önündeki kalabalık kenara çekilerek tabuta yol açtı" (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"На цвинтарі натовп перед величною церквою Святих Феодорів відступає, даючи дорогу жалобній процесії, що прибула для поховання" (Їлмаз, 2023, с. 10).</p>
<p>3. "Biraz sonra gruba yetişti, az ileride Saint Antoine Kilisesi'nin önünde başka gruplar toplanmaya başlamıştı" (Yılmaz, 2016, s.140).</p>	<p>"Трохи попереду, біля церкви Святого Антонія, зібралися ще такі ж групи молоді" (Їлмаз, 2023, с. 139).</p>
<p>4. "Elmadağ ve Pangaltına doğru olan bölümünde Kanuni Sultan Süleyman'ın, kendisini ölümden kurtaran aşçı Manuk Karaseferyan'a, lütuf olarak Ermenilere tahsis ettiği Surp Agop Ermeni Mezarlığı varmış" (Yılmaz, 2016, s.150).</p>	<p>"У тій частині, яка ближче до Ельмадагу та Пангалті, колись був вірменський цвинтар Сурп Агоп, який вірменам виділив султан Сулейман Пишний на знак милості та прихильності своєму кухареві Мануку Карасефер'яну за порятунок від смерті" (Їлмаз, 2023, с. 148).</p>

Висновок: 1, 2,3 – транслітерація із дослівним перекладом, 4 – транслітерація із поясненням.

У запропонованих прикладах топонімічних реалій застосовано пряму транслітерацію власних назв із прив'язкою до функцій, що виконують сакральні

місця. Таким чином за топонімами вдається зберегти їхнє функціональне значення і водночас надати читачеві інформацію про який саме тип місцини іде мова.

1. "Ermou Caddesi buluşacakları kafeye yakındı" (Yılmaz, 2016, s.43).	"Вулиця Ерму в центральній частині Афін знаходиться якраз неподалік кафе, де подруги домовилися про зустріч" (Їлмаз, 2023, с. 38).
2. "Bunu da atlatmışlardı, şimdi sıra Harem'e geldiklerinde ne yapacaklarındaydı" (Yılmaz, 2016, s.79).	"Доведеться щось вигадати, коли дістануться Гарему" (Їлмаз, 2023, с. 74). ² "Гарем — квартал в азійській частині Стамбула. Належить до району Ускюдар, розташований на узбережжі Мармурового моря між центрами районів Ускюдар та Кадикьой, біля терміналу Хайдарпаша. Один із двох основних автовокзалів Стамбула розташований у Гаремі" (Їлмаз, 2023).

Висновок: 1. транслітерація із дослівним перекладом; 2. Транслітерація із поясненням.

У наведених прикладах топонімів вбачається поєднання транслітерації із їхнім трактуванням з метою роз'яснити значення згадуваних реалій. Що стосується такої реалії як Гарем, перекладач вдається до перекладацького коментарю у вигляді примітки одразу на сторінці, де ця назва зустрічається. Оскільки назва цієї лінгвокультурної реалії збігається за своїм звучанням із іншим словом, то з метою розмежування лексичних значень мовної одиниці та надання додаткової інформації читачеві такий підхід до перекладу є найбільш виправданим.

<p>"Her anlattın bana İstanbul'u, Beyoğlu'nu, Yeniköy'ü, Bebek'i, Boğaz'ı, oradaki evimizi, babamı..." (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"Ти завжди розповідала про Стамбул і його райони: Бейоглу, Єнікьой, Бебек, Босфор, наш дім у Стамбулі та батька..." (Їлмаз, 2023, 16).</p>
---	--

Висновок: транслітерація.

Наведений приклад речення, у якому зібрано чотири топоніми, що водночас виконують роль лінгвокультурних реалій, оскільки перекладач вводить у саме речення лише одне додаткове слово, що відрізняється від мови оригіналу, і тим самим розкриває їхнє значення, без чого читачеві, не обізаному із Туреччиною буде не зрозумілим їхнє значення.

<p>"Sonradan adının İtalyan Yokuşu olduğunu öğrendikleri o dimdik yokuşu tırmanmaya başladılar" (Yılmaz, 2016, s.82).</p>	<p>"Вони дізналися назву вулички, якою прямували, – то був Італійський узвіз, – і продовжили засапано здиратися вгору" (Їлмаз, 2023, с. 76).</p>
---	---

Висновок: дослівний переклад.

<p>"İnci, Franguli, Baylan Pastanesi, Smart, Mtolu, Silvio, Osep, Daryo ve Saray sineması..." (Yılmaz, 2016, s.178)</p>	<p>""Інджі", "Фрагулі", кондитерська "Байлан", "Смарт", "Мтоло", "Сільвіо", "Осеп", "Дарйо" та кінотеатр "Сарай"..." (Їлмаз, 2023, с. 179).</p>
--	--

Висновок: транслітерація.

Вищенаведені речення містять у собі комбінований підхід до переносу топонімів із мови оригіналу до мови перекладу твору. Для граматики турецької мови характерним є написання не лише безпосередньо географічної назви з великої літери, але і позначуваного об'єкту. Під час перекладу українською, перекладач

керується нормами українського правопису, і таким чином безпосередньо назва транслітерується, а позначуваний об'єкт перекладається.

Отже, проаналізувавши наведені приклади реалій-топонімів ми зробили висновок, що при перекладі з турецької українською мовою реалій-топонімів перед перекладачам постає завдання зберегти цілісність викладу твору та його атмосферу, яка створена автором у мові оригіналу, а також перенести згадувані реалії-топоніми в український переклад таким чином, щоб збергівся ефект присутності читача у місці події та не відбувалося викривлення інформації. Для виконання таких завдань перекладач може вдаватися до таких прийомів як транслітерація, прямий переклад, введення в речення слова-роз'яснення лексичного значення позначуваної реалії та надання перекладацького коментарю у формі зноски на сторінці. На розсуд перекладача залишається який саме підхід використати під час перекладу або за потреби вдатися до поєднання кількох підходів.

У наведених 11 прикладах речень із реаліями-топонімами ми виявили 5 (45%) випадків дослівного перекладу, 4 (36%) – транслітерації із поясненням та 2 (18%) – транслітерації.

3.4 Відтворення метафор як різновиду лінгвокультурних реалій у прозовому творі

"Метафора – це художній засіб, що полягає в переносному вживанні слова або виразу на основі аналогії, схожості або порівняння, а також слово або вираз, ужиті в такий спосіб" (Словник української мови, 1970 – 1980, с. 687). "Метафора (від грец. *metaphora* – переміщення, віддалення) – зворот мови, троп; образний вислів, поняття, будь-яке іносказання, алегорія; вживання образного виразу чи слова в переносному значенні" (Словник іншомовних слів, 2000, с. 353). У своєму дослідженні ми беремо за основу саме ці визначення для позначення поняття метафори.

Переклад метафор у художньому творі як різновиду лінгвокультурних реалій посідає окреме місце у розвідках науковців та перебуває у процесі постійного дослідження.

Метафоричність сама по собі є одним із способів створення та підвищення експресії, взаємопов'язана із семантичними та стилістичними зрушеннями, що у своїй взаємодії дає додаткову експресивність на насиченість прозового твору. Метафоризація сприяє розвитку і збагаченню функціонального потенціалу семантики слів. Таким чином, метафора виступає як своєрідний архетип, на якому базується символічність у художньому творі.

Переклад метафор включає в себе вирішення лінгвістичних, культурологічних та літературознавчих питань. Для художньої літератури характерним є використання різних мовних засобів з метою підсилення експресії, дієвості висловлювань шляхом додавання до логічного змісту твору експресивно-емоційних відтінків.

У своїй праці щодо особливостей відтворення метафори у художньому творі в процесі перекладу Остапенко С. виокремлює функції метафори у реченні, що значно впливає на спосіб її перекладу:

- номінативна функція – метафора перетворюється на інструмент пізнання дійсності, шляхом вживання слів та словосполучень із певним метафоричним змістом, що властиві мові перекладу;
- естетична;
- емоційно-оціночна (Остапенко, 2016).

Таким чином, при обранні того чи іншого способу перекладу метафор слід брати до уваги і функції, які покликані виконувати метафора, аби зберегти цілісність її структурних компонентів.

Слід зауважити, що для кожної мови є характерним наявність саме національних метафор, які не завжди можна перекласти, скориставшись відповідною метафорою мови перекладу. На формування метафор у національному просторі впливає багато чинників, наприклад, такі як національна усна творчість,

особливості національного розвитку та формування державності, і, що найважливіше, що стосується турецької мови – таке явище як логіка мови та релігія.

Антонівська М. зазначає, що вживання метафор характерне у різноманітних галузях та мовних стилях, для створення експресії, яка є першоосновою функціонування конкретного мовного стилю та характерних для нього засобів. Метафора як мовне явище не тільки є відображенням закономірностей людської психіки, картини світу, проте концентрує у собі ланцюг фактів із культури та історії того чи іншого народу (Антонівська, 2016).

Основною проблемою перекладу метафор виступають культурні відмінності, властиві певному народу та певній мові, оскільки вони мають різні асоціативні образи у вихідній мові та мові перекладу, а також відмінності між метафоричними системами мов. У більшості метафоричних образів турецької мови відсутні їхні відповідники в українській мові. Для вирішення цієї проблеми використовують заміну метафоричного образу, оскільки це дозволяє зберегти експресивний характер твору та ідіоматичність, яка була введена автором. Відповідно до "закону збереження метафори", який сформульовано у теорії перекладу, метафоричний образ повинен бути збереженим у перекладі, наскільки це можливо. Рекер П. зазначає, що у порушення такого правила "є серйозними і досить поширеними засобами спотворення" авторської ідеї твору (Рекер, 1990).

Антонівська М. пропонує при перекладі метафор у першу чергу брати до уваги функції метафори у тексті, стиль, мету перекладу та еквівалентність (Антонівська, 2016). Серед функцій метафори Гудкова Н. виокремлює вплив на свідомість читача, і як результат – передача необхідної фонові інформації, експресії, авторських образів та ідей (Гудкова, 2016).

У теорії та практиці перекладу виокремлюють конвенціональні та авторські порівняння та метафори, оскільки від приналежності до тієї чи іншої групи залежатиме спосіб перекладу та лінгвістичний інструментарій, який слід використовувати при перекладі.

Ми дотримуємося точки зору Антонівської М., яка вважає, що при перекладі конвенціональних метафор доцільно користуватися загальноживаними аналогами

в мові перекладу. На противагу конвенціональним метафорам, авторські метафори слід перекладати максимально наближено до мови оригіналу твору (Антонівська, 2016). Але, на сьогоднішній день у науці відсутній уніфікований класифікатор метафор та способів їхнього перекладу.

У теорії перекладу існує декілька класифікацій перекладу конвенціональних метафор, проте найбільш вживаною є запропонована Комісаровим В. (Комісаров, 1980):

- переклад, що ґрунтується на такому ж образі, як і в мові оригіналу (*kırılmış yürek – розбите серце*);
- переклад, що ґрунтується на схожих образах, тобто використовується система схожих метафоричних образів (*kar gibi beyaz – білий наче сніг*);
- дослівний переклад метафори (*bebek gibi uyumak – спати ніби маля*);
- неметафоричне пояснення.

Щодо способів передачі метафор, то Палевина Н. (Палевина, 1980) виокремлює наступні основні способи:

- використання метафори-еквівалента. При використанні такого способу передачі метафор у мові перекладу використовується метафора, яка створює ідентичний образ як і в мові оригіналу твору.
- Використання метафори-аналога або варіативні відповідності. Цей спосіб доцільно використовувати коли у мові перекладу є усталені відповідності для оригінальної метафори вихідної мови.
- Калькування. При використанні цього способу передачі метафор відбувається повне відтворення аналогу метафори у тексті за допомогою копіювання структури метафори мови оригіналу твору засобами мови перекладу.
- Трансформація передбачає повну заміну базису оригінальної метафори.

Крім того, серед способів передачі метафори виокремлюють контекстуальну заміну, деметафоризацію та опущення метафори. Остапенко С. серед способів перекладу метафор зазначає крім вилучення ще й додавання метафори. Такі способи використовуються коли міри припущення у мові оригіналу та мові перекладу значно різняться між собою.

Щодо перекладу структурно-нееквівалентних метафор, то для роботи із ними Антонівська М. пропонує переклад метафори порівнянням та нейтральним способом (Антонівська, 2016).

Між системами метафоричних образів турецької та української літератури існують суттєві відмінності. Для прикладу наводимо вірш відомого турецького поета – Ашик Вейсея (в українській культурі це прототип кобзаря):

*"Can kafeste durmaz uçar
Dünya bir han, konan göçer".*

У цьому вірші присутня метафора, де поет метафоризує клітку, процес звільнення або ж покидання клітки та слово "han", яке означає "караван-сарай". Отже, поет порівнює, метафоризує цей світ із караван-сараєм і зазначає, і таким чином прагне іще раз нагадати про смертність людини та її тимчасову присутність на землі серед живих (Demir, Yıldırım, 2019).

Мурат М. та Шахін Б. у своїй спільній науковій праці проводять наступну класифікацію метафор у художніх творах турецької літератури:

- метафоризація, пов'язана із міфологією;
- метафоризація, пов'язана із певним предметом. *"İkinci Meşrutiyet döneminde nazırlığa getirilen bir zat, çok geçmeden yeğeninini vali olarak atanmasını sağlar. Karşılaştıklarında, Neyzen, "Maşallah, kardeşinizin oğlu tıpkı fasulyeye benziyor." deyince adam, "Genç yasta vali oldu, neden fasulyeye benzesin? " diye sorar. Neyzen de verir cevabı: "İşte ben de onun için benzetiyorum ya, fasulye de sırığa sarılarak büyür.* (Murat, Şahin, 2019).

- метафори, пов'язані із певною подією. Щодо винуватця аварії використовують *"trafik canavarı"*, а султана Сулеймана Кануні називають *"yedi cihan padişahı"*, оскільки він володів сімома світами.

- метафори із релігійним підґрунтям або пов'язані з певними віруваннями. Хороших людей метафорично називають *"melek"*, а поганих *"şeytan"*, гарних дівчат *"huri"*, хороше та спокійне життя *"cennet"*, а його антонім *"cehennem"*.

- метафори, що пов'язані із деїмами. *"Elden ayaktan düşmek"* бути побореним хворобою, *"Suratın sirke satması"* – для відтворення проблемної ситуації.

- метафори, пов'язані із наукою та професіями. Ґрунтуючись на проведених дослідженнях Мурат М. та Шахін Б. наводять перелік метафор, що вживаються учнями середньої школи щодо природи: "hayat, dünya, anne, hayal, kitap, miras, bilim, yeşil inci, toplum". Викладача університету називають скульптором: "Üniversite hocası heykeltıraş gibidir. Çünkü öğrencilere şekil verir" (Murat, Şahin, 2019)

"Atina ve Antik Yunan uygarlığının ünlü Zeus Tapınağı'nın arkasında yer alan Anapafseos Caddesi her zaman mistik bir sessizlik ile son istirahatine gidenleri mezarlığa doğru yolcu eder" (Yılmaz, 2016).

"Вулиця Анапафсеос (Спокою), розташована позаду відомого храму Зевса – храму культури Афін та давньогрецької цивілізації, — завжди в містичній тиші супроводжує тих, хто вирушає в останню мандрівку, до самого цвинтаря" (Їлмаз, 2023).

Висновок: конвенціональна метафора, переклад із перенесенням образу/використання аналогу.

"Ama bazıları henüz ömrün baharında gelmiştir buraya" (Yılmaz, 2016).

"Є чимало тих, хто потрапив сюди на самому злеті, у прекрасних молодих літах..." (Їлмаз, 2023).

Висновок: конвенціональна метафора, перенесення образу/використання аналогу

"Ben bu dünyada cenneti de cehennemi de gördüm, derdi. " (Yılmaz, 2016).

"Завжди казала: «У цьому житті я бачила і рай, і пекло»" (Їлмаз, 2023).

Висновок: конвенціональна метафора, калькування

<p>"Eskiden İstanbul Boğazı bambaşkaydı. Türlü türlü yeşilin oluşturduğu, her bitkinin ayrı <u>bir enstrüman</u> olduğu, göze hitap eden bir <u>orkestra</u>" (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"Колись Босфор був зовсім інакшим. Ніби привабливий <u>оркестр</u> різноманітної зелені, де кожна рослина — то є окремий <u>інструмент</u>" (Їлмаз, 2023).</p>
---	---

Висновок: авторська метафора, калькування

<p>"En büyük acıyı yaşadığın anda, <u>dimdik ayakta durabilmenin</u> ne demek olduğunu şimdi o da biliyordu..."(Yılmaz, 2016).</p>	<p>"Тепер знає, що це значить — <u>стояти рівно</u> в гіркі хвилини найбільшого болю" (Їлмаз, 2023).</p>
--	--

Висновок: метафора-деїм, дослівний переклад.

<p>"Gülümsediğinde <u>inci gibi dizilmiş dişleri</u> pırıldar, o mağrur ve güçlü görüntü <u>melek gibi bir yüz</u> ile tamamlanırdı. " (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"В усмішці розкриваються блискучі зуби, що, як <u>низка перлів</u>, доповнюють чимось <u>ангельським гордий та сильний вигляд</u>" (Їлмаз, 2023).</p>
--	--

Висновок: конвенціональна метафора, дослівний переклад.

<p>"<u>Gözü dönmüş kalabalık</u>, mahalleyi yağmalamış yetmemiş, üç evi de ateşe vermiş" (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"<u>Розлючена юрба</u> не вдовольнилася мародерством, а ще й підпалила три будинки, один з яких належав стоматологові, батькові Елефтерії. " (Їлмаз, 2023).</p>
--	--

Висновок: деїм, змістовний переклад

<p>"Sayfaları çevirdikçe kendisi ile ilgili olan <u>hatıralar canlanıyor</u> o günlere geri gidiyordu" (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"Гортаючи сторінку за сторінкою, Магнолія <u>оживляла власні спогади</u>, поверталася до минулих днів" (Їлмаз, 2023).</p>
--	--

Висновок: конвенціональна метафора, дослівний переклад.

"Gece olmuş, karanlık çoktan bastırmıştı. Kendini günlüğe kaptırmış, aklına açlık bile gelmemişti" (Yılmaz, 2016).

"Настав пізній вечір, давно вже темрява взяла в міцний полон усе навколо, але Магнолія так захопилася щоденником, що навіть не помітила, як голодний шлунок нагадує про своє існування" (Їлмаз, 2023).

Висновок: перекладацька метафора.

"Atina'ya gelmeden kısa bir süre önce evlenmişler ve balayın gitmişler. " (Yılmaz, 2016).

"Їй розповідали, що батьки одружилися та поїхали у весільну подорож незадовго до переїзду материнної родини до Афін" (Їлмаз, 2023).

Висновок: конвенціональна метафора, змістовний переклад.

"Her biri Atina'nın bir köşesine dağılmış, yaşam mücadelesini burada sürdürmeye başlamışlardı" (Yılmaz, 2016).

"Кожен знайшов собі прихисток у якомусь куточку Афін, і відтоді розпочалась їхня боротьба за виживання. " (Їлмаз, 2023).

Висновок: конвенціональна метафора, дослівний переклад.

"Tanıdıkları arasında en fazla 1964'de gelenler vardı. 1955'de gelenlerin çoğu göçüp gitmişti" (Yılmaz, 2016).

"Більшість тих, хто переїхав у 1955-му, вже померли" (Їлмаз, 2023).

Висновок: метафора-деїм, змістовний переклад.

"Yolun kenarındaki banka külçe gibi yağılarak çöktü" (Yılmaz, 2016).

"Безсило опустилася на лавку біля дороги" (Їлмаз, 2023).

Висновок: авторська метафора, опущення метафори.

<p>"Yaşamı birilerinin iki dudağından çıkan sözlerle karartılmış, <u>umutları söndürülmüş</u>, hayalleri bile olmayan varlıklara dönüştürülmüş" (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"Через чийсь слова <u>сонце життя заступила чорна хмара, згасли мрії та надії</u>, а існування перетворилося на земне пекло" (Їлмаз, 2023).</p>
---	--

Висновок: конвенціональна метафора, розширення метафори перекладачем.

<p>"Öğlen olmuştu, ayağa kalktı, <u>evin duvarları üzerine geliyordu</u>, sıkılmıştı, dışarı çıkmaya karar verdi" (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"Відчула, що <u>стіни тиснуть</u> на неї, вирішила піти пройтися" (Їлмаз, 2023).</p>
---	---

Висновок: конвенціональна метафора, дослівний переклад.

<p>"Şu an burada yaşıyoruz ama <u>köklerimiz orada kaldı</u>, eğer o <u>kökleri kopartırsan</u> kim olduğunu asla bilemeyeceksin, içindeki özlem var ya o özlem, hiç görmediğin yerleri özletir sana" (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"Зараз ми живемо тут, але <u>коріння наше лишилося там, і якщо ти відірвешся від свого коріння</u>, вже ніколи не знатимеш, хто ти " (Їлмаз, 2023).</p>
---	--

Висновок: конвенціональна метафора, дослівний переклад.

<p>"Annenin vasiyeti nedir, bilmiyorum, öğrenmem de gerekmiyor ama bence <u>aklın gitme, kalbin git diyor</u>" (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"А <u>серце та розум усе перемовлялися двома внутрішніми голосами</u>, один із яких нашіптував: «Їдь», а другий: «Тобі добре й так, не думай про це, забудь»" (Їлмаз, 2023).</p>
--	---

Висновок: конвенціональна метафора, дослівний переклад.

<p>"Bir <u>aşamayı geçtim</u>, diye düşünürken birden aklına başka bir şey geldi" (Yılmaz, 2016).</p>	<p>"Подумала, що ось і ще <u>один рівень пройдено</u>, аж тут раптом засумнівалася" (Їлмаз, 2023).</p>
---	--

Висновок: конвенціональна метафора, дослівний переклад.

Отже, метафора виступає у тексті виконує такі функції як номінативна, естетична та емоційно-оціночна. Залежно від виконуваних функцій різновиду метафори та її функцій у прозовому творі обирається спосіб її перекладу.

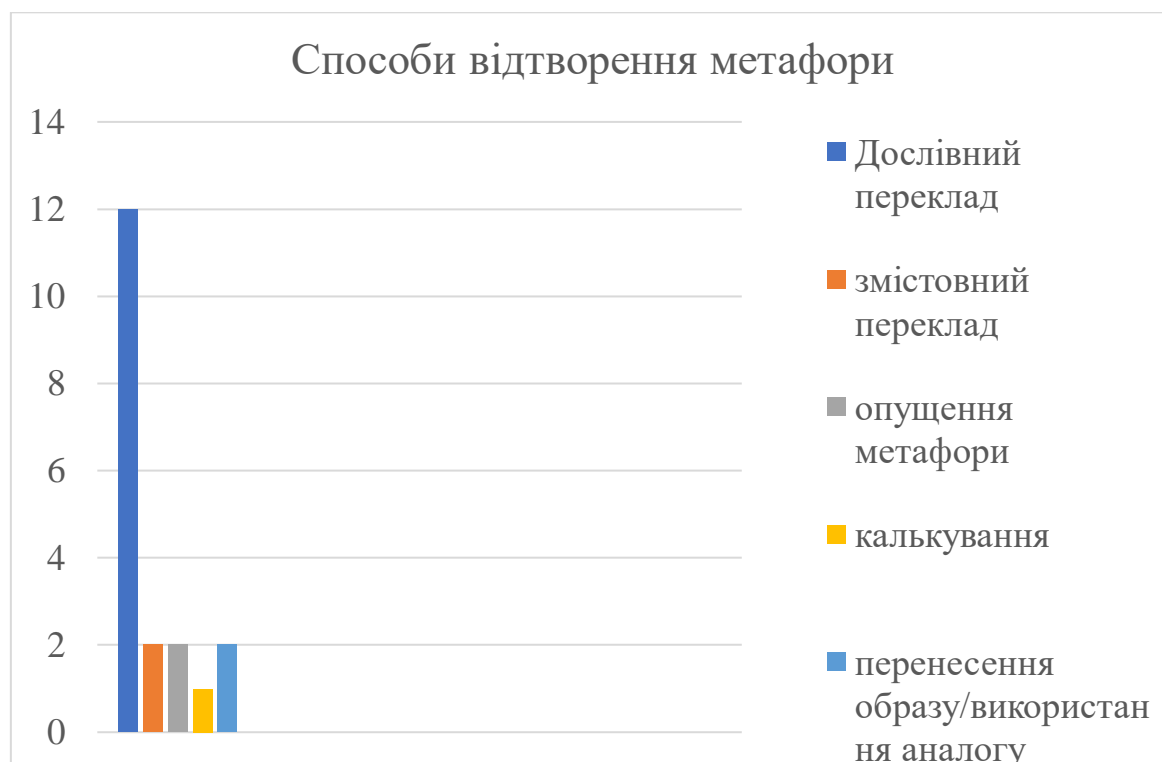
При перекладі метафори враховуються її функції у тексті, стиль, мета перекладу та еквівалентність.

Серед способів відтворення метафори виокремлюють наступні: використання метафори-еквівалента, використання метафори-аналога або варіативні відповідності, калькування, трансформацію, демегафоризацію.

Для аналізу способів передачів метафор при перекладі з турецької українською мовою нами було обрано вісімнадцять метафор із роману Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула". Дванадцять метафор було класифіковано як конвенціональні та сім перекладено за допомогою дослівного перекладу. Також для перекладу цього типу метафор використовувалося калькування та перенесення образу. Дві метафори у текст перекладу введено перекладачем, отже це перекладацькі метафори, дві метафори-деїми, які було відтворено за допомогою змістовного перекладу.

Після проведеного аналізу встановлено, що для відтворення 12 (66%) метафор застосовано дослівний переклад, 2 (11%) метафори було відтворено шляхом змістовного перекладу та 2 (11%) із перенесенням образу/використанням аналогу, до 1 (6%) метафори застосовано калькування та для 1 (6%) опущення метафори.

Частотність використання засобів відтворення метафор як турецьких лінгвокультурних реалій можна відтворити за допомогою діаграми, яку зображено на малюнку:

Висновки до Розділу 3

1 Лінгвокультурні реалії та художній переклад входять до кола наукових розвідок широкого кола дослідників із різних країн світу. Результати їхніх досліджень стосуються лінгвокультурних реалій у різних мовних парах, в основному дослідження зосереджені на англійській/українській, німецькій/українській та французькій/українській мовних парах. З огляду на маловивченість питання відтворення турецьких лінгвокультурних реалій українською, доцільно при проведенні досліджень перекладу художніх творів з турецької мови українською використовувати метод аналогії із їхнього відтворення в інших мовних парах.

2. В українській літературознавчій та перекладознавчій науці питання дослідження турецьких лінгвокультурних реалій із гастрономічним елементом у прозовому творі відноситься до маловивчених. У проаналізованих прикладах відтворення турецьких лінгвокультурних реалій із гастрономічним елементом

спостерігаємо поєднання описового перекладу із адаптаційним, який включає транслітерацію та пояснення (перекладачем зроблено примітку на сторінці), а також поєднання транслітерації із смисловим способом відтворення.

3. Відтворення антропонімів як різновиду ономастичних історичних реалій у романі Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула" у перекладі українською мовою є важливим елементом у відтворенні мовної та культурної картини турецького народу.

Серед наведених та проаналізованих 7 прикладів антропонімів-турецьких лінгвокультурних реалій спостерігаємо їхнє відтворення за допомогою транслітерації у 4 зразках та дослівний переклад у 3 випадках їхнього перекладу.

4. Способи відтворення топонімів як лінгвокультурних реалій отримали широке висвітлення у науковій літературі. У наведених 11 прикладах речень із реаліями-топонімами ми виявили 5 (45%) випадків дослівного перекладу, 4 (36%) – транслітерації із поясненням та 2 (18%) – транслітерації.

5. Відтворення метафор як різновиду лінгвокультурних реалій у прозовому творі залежить від виду метафори та її функції у реченні. Серед способів відтворення метафори виокремлюють наступні: використання метафори-еквівалента, використання метафори-аналога або варіативні відповідності, калькування, трансформацію, деметафоризацію. Після проведеного аналізу матеріалу для дослідження (17 метафор) встановлено, що для відтворення 12 (66%) метафор застосовано дослівний переклад, 2 (11%) метафори було відтворено шляхом змістовного перекладу та 2 (11%) із перенесенням образу/використанням аналогу, до 1 (6%) метафори застосовано калькування та для 1 (6%) опущення метафори.

ВИСНОВКИ

Реалії – лексичні одиниці, які не мають відповідностей у мові, на яку відбувається переклад, оскільки такий предмет чи явище відсутнє у практичному досвіді носіїв мови перекладу. До них відносяться слова і звороти, пов'язані із побутом, які відносяться до специфічних національних слів, а також такі, які не мають собі еквівалентів у побуті. Реалії відносять до безеквівалентної лексики, і незважаючи на чисельні дослідження науковців, належать до маловивчених лінгвістичних одиниць. Реалії поділяють на "реалії-предмети" та "реалії-слова".

Синонімічними до реалій є поняття "національно маркована лексика", "національно забарвлені лексичні одиниці", "лексичні одиниці із національним культурним компонентом".

На сьогоднішній день в працях науковців відсутнє уніфіковане визначення терміна "реалія". В працях зарубіжних учених (Лайонс Д., Парномо М.) для позначення терміна "реалія" використовують такі слова як "cultural words" та "cultural terms", що на нашу думку, більш повно відтворює зміст цього поняття. У своїх працях вітчизняні науковці використовують поняття "реалія" та "лінгвокультурна реалія" як синоніми. Ми вважаємо, що введення терміну "лінгвокультурна реалія" розширює поняття "реалія" та відтворює його лінгвістичний та матеріальний компоненти, дозволяє включити до нього і безеквівалентну лексику, у той час як у наукових колах питання віднесення безеквівалентної лексики до реалій перебуває у процесі дискусій.

Лінгвокультурні реалії сприяють міжкультурній комунікації та проходять через "простір для погодження" для знаходження найбільш вдалих способів їхнього відтворення у процесі перекладу, усунення текстових неточностей та подальшого відтворення більш точного еквівалента українською мовою при перекладі турецького художнього тексту. Таким чином, для перекладу реалій пропонується використовувати культурний підхід.

У класифікаціях лінгвокультурних реалій учені виокремлюють 4 основних класифікатора, за якими відбувається їхній поділ: предметна (географічні,

етнографічні, суспільно-політичні), часова (сучасні та історичні), місцева (національні та локальні), і перекладацька (приховані та явні).

При перекладі лінгвокультурних реалій використовують наступні способи їхнього перекладу та відтворення: транскрипція, гіперонімічне перейменування, дескриптивна перифраза, комбінована реномація, калькування, міжмовна транспозиція на конотативному рівні, уподібнення, підбір ситуативного відповідника, контекстуальне тлумачення та утворення нового слова (калька або напівкалька).

Лінгвокультурні реалії мають стильотворче значення, оскільки вони слугують засобом відтворення національного колориту, тому під час перекладу одне із завдань перекладача – відтворення мовних та культурних явищ однієї мови в іншій.

Для проведення дослідження перекладу лінгвокультурних реалій нами було використано когнітивний та лінгвокультурний підходи, а також розкрито поняття "мовна картина світу" як складової лінгвокультурного підходу, і яке посідає провідну роль у практичній частині нашої роботи.

Дослідження виконане за допомогою загальнонаукових та спеціальних лінгвістичних методів. Роботи над практичною частиною виконано у п'ять послідовних етапів.

У нашому дослідженні ми вивчили особливості перекладу та відтворення лінгвокультурних реалій з турецької мови українською, а саме топонімів, метафор, антропонімів як різновиду ономастичних реалій та лінгвокультурних реалій із гастрономічним елементом.

Особливістю роману Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула" є його побудова із перенесенням читача у різні історичні проміжки часу, пов'язані із значущими подіями в історії турецького народу. Обрання такого матеріалу для дослідження забезпечує усесторонній підхід до об'єкту дослідження, оскільки лінгвокультурні реалії відповідно до свого різновиду можуть спрямовувати читача у різні історичні проміжки часу і вибір способу відтворення реалій безпосередньо впливає на формування асоціативних зв'язків у читача.

У роботі проаналізовано турецькі лінгвокультурні реалії з роману Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула", у перекладі з турецької українською Л. Глави, 2023 року та виокремлено для дослідження 42 речення із турецькими лінгвокультурними реаліями: топонімами, антропонімами як різновидом ономастичних реалій, турецькими лінгвокультурними реаліями із гастрономічним елементом та метафорами.

За підсумками проведеного дослідження ми з'ясували які способи перекладу було використано для відтворення українською мовою турецьких лінгвокультурних реалій та отримали наступні результати: транслітерацію як спосіб перекладу та відтворення лінгвокультурних реалій було використано у 12 випадках (28%), дослівний переклад – 20 (19%), транслітерацію із поясненням 4 (9,5%), змістовний переклад – 2 (5%), перенесення образу/аналогу – 2 (5%), калькування – 1 (2%), опущення реалії (метафори) – 1 (2%).

Отже, найвживанішим способом відтворення турецьких лінгвокультурних реалій у романі Їлмаза К. "Елефтерія зі Стамбула" є транслітерація та дослівний переклад.

Турецькі лінгвокультурні реалії, їхні функціональні, семантичні аспекти та способи відтворення українською мовою можуть бути об'єктом подальших

розвідок учених, допоможуть узагальнити підходи, стратегії та способи їхнього перекладу, а також сприятимуть усуненню прогалин, пов'язаних із дослідженнями художнього перекладу з турецької мови українською.

ÖZET

Edebi çeviri, yeni bir çeviri tipi değildir fakat aynı zamanda çeviri çeşitlerinden en zor biridir. Dünya çapında bu konu ile ilgili bir sürü araştırma yapıldı. Özellikle kültüre veya halk yaşantısına ait olan özel sözcükleri çevirmekte zorlukları çekmektedir. Kaynak metinden hedef metne söylenmek istenileni aktarılması çevirmenin görevidir. Bu aşamada çevirmen hem kaynak, hem hedef dili en iyi derecede bilmelidir. Ama iyi bir edebi çeviri yapmak için sadece yüksek derecede dil bilmek buna yetmez çünkü bu çeşit çeviri ile çalıştığımız zaman ana ve hedef kültürü bilmeniz gerektir. Edebi çeviri yapıldığında en çok böyle kültürel bilgilerine ihtiyaç duymaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Yılmaz Kemal'in İstanbullu Elefteriya başlıklı romanındaki Türk kültürüne özgü sözleri (*İng. "culture specific words", "cultural words", "cultural terms"*) saptamak ve bu terimlerin "Елефтерія зі Стамбула" Ukraynaca çeviri metindeki uygulanan çeviri yöntemleri incelenip, istatistik hesaplamaları yapıp en çok uygulanan yöntemleri belirtmektir. Bu amaca yönelik olarak, kültüre özgü sözcüklerin saptamasında Vlahov ve Florin'in kültüre özgü sözcüklerin tanımlaması ve Zorivçak'ın sınıflandırması temel olarak alınmıştır.

Yılmaz Kemal'in İstanbullu Elefteriya başlıklı romanı ve "Елефтерія зі Стамбула" Ukraynaca çeviri ile eşleştiri yaptıktan sonra romanın çeviri, yabancılaştırma ve yerleştirme stratejilerin gerçekleştirilmesiyle yapıldığını saptamıştır. Kültüre özgü sözcükleri Zorivçak'ın sınıflandırmasına göre romandakilerden imceleme için dört çeşit alındı; mutfağa özgü sözcükler, metafor, toponim ve antroponimler.

Elde edilen verilere binaen şöyle sonuca varıldı; kültüre özgü sözcüklerin Türkçeden Ukraynacaya % 28 sözcük sözcüğe, %19 açıklamalı harf çevirisi (dipnotlar yolu veya cümle içinde açıklamalar ile), %5 içerik çevirisi, %2 imge aktarması, %2 taklit, %2 kültüre özgü sözcüklerin atması çevirisiyle yapıldı.

Bu verilerden hareketle, çevirmen tarafından kültüre özgü sözcüklerin erek dildeki karşılıklarının kullanıldığı, dipnotlar aracılığıyla açıklandığı, yer yer kültürel ve dilbilimsel bilginin çeviri metne eklenmesi vasıtasıyla sağlandığı sonuca varıldı.

Bu bağlamda, çeviride çevirmenin özgün kültürden erek kültüre yaptıkları aktarımda çevirmen kilit rolüne sahiptir ve çevirinin kalitesi, kaynak metne özgün kalması çevirmene ve onun kültürel bilgilerine bağlıdır.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонівська, М. (2016). Головні особливості функціонування та перекладу метафор у сфері публіцистичного дискурсу. *Молодий вчений*, 4.1. (31.1), 19-24. Відновлено з: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/4.1_31.1_2016.pdf
2. Ануріна, І. (2019). Застосування стратегій доместикації й форенізації для передачі імплікатур англomовних художніх творів українською мовою. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 1, 130-136. <https://tsj.journal.kspu.edu/index.php/tsj/article/view/438/431>
3. Білодід, І. К., Назарова, І. С., Петровська, О. П., & Скрипник, Л. Г. (Ред.). (1978). *Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970–1980): в 11 томах (С)*. Т. 9. Київ: Наукова думка.
4. Белєхова, Л. (2002). *Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект*. [Дис. д-ра філол. Наук, Київський національний лінгвістичний університет].
5. Болдирєва, А. (2020). Реалії в оригіналі та перекладі. *Записки з романо-германської філології*. 1, 45-53. Відновлено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zrgf_2020_1_7
6. Візничак, Є., Подвойська, О. (2019). Щодо проблеми перекладу гастрономічної термінологічної лексики (на матеріалі текстів німецькомовного гастрономічного дискурсу). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 43 (5), 33-35.
7. Влахов С., Флорин С. (1980). *Непереводимое в переводе*. Москва.
8. Волкова, С. (2021). Реалії та особливості їх перекладу в літературі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 32 (71), 15-18.
9. Воробйова, О. (2004). Когнітивна поетика: здобутки і перспективи. *Вісник харків. Нац. Ун-ту ім. В.Н. Каразіна*, 635, 18-22.
10. Глава, Л. (2023, 18-19 травня). *Відтворення топонімів як різновиду лінгвокультурних реалій при перекладі художнього тексту з турецької*

українською мовою (на матеріалі роману Кемаля Їлмаза "Елефтерія зі Стамбула"). Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови». К. Вид. центр КНЛУ. 66-68.

11. Гудкова, Н. (2022, 9 червня). *Фонетико-графічна адаптація при перекладі англійських термінів сфери високих технологій*. Збірник наукових праць за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції. Переяслав: Університет Григорія Сковороди в Переяславі. 149-154.

12. Дячук Н., Криворучко Т. (2021). Важливість теорії фреймів у лінгвістичній науці. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. 32 (71), 135-139. Відновлено 3
http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/part_1/25.pdf

13. Засекіна, Л. (2008). *Психолінгвістична діагностика*. Луцьк. 192с.

14. Зорівчак, Р. (1989). *Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози)*. Львів: Видавництво Львівського університету, 215 с.

15. Ель Тахраві Б. Б. (2020). Особливості перекладу реалій. *Вісник наукового студентського товариства Донецького національного університету ім. В. Стуса*, 12 (2), 232-236.

16. Кіяниця, К. (2017). *Відтворення українських історичних реалій у німецькомовних художніх перекладах XX – поч. XXI століття* [Дис. канд. філол. наук. Київський національний університет імені Тараса Шевченка МОН України].

17. Комісаров, В. (1980). *Лінгвістика перекладу*. Москва: Міжнародні відносини. 343с.

18. Куліш, В., Гарах, О. (2020). Труднощі перекладу культурно маркованої лексики. *Молодий вчений*. 12 (88), 64-68.

19. Кундзіч, О. (1954). *Творчі проблеми перекладу*. К.: Дніпро. 264с.

20. Кушнір, Г. (2012). Лінгвопрагматика графічних засобів у романах французьких письменниць кінця XX століття. *Записки з романо-германської філології*, 2, 135-142.

21. Латышев, Л. (1988). *Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания*. Москва: Просвещение. 160с.

22. Лисиченко А. (2004). Структура мовної картини світу. *Мовознавство*. 5–6. 38-41
23. Леві, М. (2020). "Я зробив вам пандіспанью". Пер. Чичинська О., Дніпро: "АЛЕМАК". 408с.
24. Микуляк, О. (2017). Особливості лексичної інтерференції в ситуаціях міжкультурного спілкування. *Лінгвістика XXI століття*. 134-140. Відновлено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/linds_2017_2017_17.
25. Морозов, С., Шкарапута, Л. (2000). *Словник іноземних слів*. Київ: Наукова думка. 680с.
26. Мукатаєва, Я. (2022). Слова-реалії як вид безеквівалентної лексики та їх класифікація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 174-177. DOI <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.55.40>.
27. Невинна, Ю. (2019) Особливості іспанського меню та його переклад українською мовою. *Мовні і концептуальні картини світу*, 2 (66), 103-108.
28. Остапенко, С. (2016). *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. 1 (11), 258-265. Відновлено з: <https://phil.duan.edu.ua/index.php/uk/arkhiv/52-filolohichni-nauky-arkhiv-vydan/41-visnik-universitetu-imeni-alfreda-nobelya-seriya-filologichni-nauki-filologichni-nauki-2016-1-11>
29. Палевина, Н. (1980). *Стилистический анализ художественного текста*, Львов, 272с.
30. Петрушова, Н., Кравченко, В., (2021) Особливості перекладу британських реалій оповідання А. К. Дойла "Скандал у Богемії " українською мовою. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 93. 43-51
31. Підгородецька, І. (2019). Роль лінгвокультурної складової в процесі міжкультурної комунікації. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Філологічні науки"*. 1(17), 289-294. Відновлено з: <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2019/1/31.pdf>

32. Подорожна, К. (2014). Проблема класифікації реалій та виокремлення історизмів у ній. *Вісник житомирського державного університету*. 2 (74), 271-274.

33. Подорожна, К. (2015). Порівняльний аналіз відтворення українських історичних реалій засобами німецької мови у перекладах історичної повісті І. Я. Франка "Захар Беркут". *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 14, 151-156.

34. Покровська, І. (2008). Національно-культурна специфіка лексичної системи сучасної турецької мови. *Видавництво Інституту сходознавства НАУН*, 43, 82-89. Відновлено 3

http://www.irbisnbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9F%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%86

35. Польова, О. (2022). *Метафора у промовах турецьких політиків*. [Дис. канд. д-ра філософії, Київський національний лінгвістичний університет] Відновлено 3 <https://knlu.edu.ua/dissertation-councils.html?view=article&id=129:spetsializovana-vchena-rada-u-knlu-dysertatsiia-polovoi-os&catid=46>

36. Рекер, П. (1990). *Теория Метафоры*. Москва: Прогресс. 516с. Відновлено з: https://imwerden.de/pdf/teoriya_metafory_1990_ocr.pdf

37. Ребрій О. (2012). *Сучасні концепції творчості у перекладі* [монографія]. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 376с.

38. Рецкер Я. (1981). *Теория перевода и переводческая практика*. Москва: Международные отношения, 216 с.

39. Руденко, Т., Гаврилова, І. (2019). Специфіка перекладу безеквівалентної лексики у німецькій мові. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія "Філологічні науки"*. *Мовознавство*, 12. 193-197. DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.12.2019.189322>.

40. Селіванова, О. О. (2010). *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К., 843с.
41. Середа Н. (2019). Національно-культурна маркованість лексичних одиниць у німецько-українському перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 39 (3). 79-82.
42. Снежик, О., Федорова, Л. (2011). Прийоми приблизного перекладу українських реалій у французькому художньому тексті. *Studia Linguistica*, 5. 465-469.
43. Сорокін, С. (2013). Концепт DOST (ДРУГ) в азербайджанській мовній картині світу. *Русский язык и литература в Азербайджане*, 3, 4-9.
44. Толкачова, А., Датченко, Ю. (2018). Фонова інформація у творах Божени Адамкевич. *Проблеми загального і слов'янського мовознавства*, 2. 77-84. DOI <https://doi.org/10.15421/251827>
45. Томахин, Г. (1988). *Реалии-американизмы: Пособие по страноведению*. Москва: Высш. шк. 232с.
46. Тупиця, О., Зімакова, Л. (2012). Безеквівалентна лексика: проблеми визначення. *Рідне слово в етнокультурному вимірі = Native word in ethnocultural dimension* : зб. наук. пр. Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич: Посвіт. 251-258.
47. Чернікова, Л., Зубкова, Л. Мовні реалії та проблеми їх перекладу. *Вопросы духовной культуры: филологические науки*. 172-178. Відновлено з: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/65152/49-Chernikova.pdf?sequence=3>.
48. Чернова, Ю., Гаращенко, Т. (2018). Кулінарна термінологія та проблеми її перекладу. *Молодий вчений*. 12 (64), 148-151. Відновлено з: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-38>
49. Четвертак, Є. (2016). *Вербалізація національної ідентичності США в англійськомовному політичному дискурсі*. [Дис. канд. філ. наук. Запорізький національний університет].

50. Федоров, А. (1941). *О художественном переводе*. Ленинград: Гослитиздат, 260с.
51. Федоров А. (1953) *Введение в теорию перевода*. Москва: издательство литературы на иностранных языках. 336с.
52. Adhikary, R. (2020). Cultural Terms in Translation: Techniques and Gaps. *English Literature and Language Review*, 6 (1), pp. 8-14. Retrieved from [https://arpgweb.com/pdf-files/ellr6\(1\)8-14.pdf](https://arpgweb.com/pdf-files/ellr6(1)8-14.pdf)
53. Akalın, S. (1993). Türk folklorunda kuşlar, Retrieved from [BAYKUŞ KELİMESİ VE BAYKUŞLA İLGİLİ İNANÇLAR ÜZERİNE \(acarindex.com\)](http://www.acarindex.com)
54. Baki, Y. (Yüksek Lisans Tezi) *Mevlânâ'nin Mesnevî'sinde halk edebiyati ve halk kültürü*. Retrieved from <http://acikerisim.erdogan.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11436/657/294137.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 20.07.2023
55. Balfağeeh, N. (2009). *Strategies for translating idioms and culturally-bound expressions within the human development genre*. (Dissertation). The University of Birmingham, The United Kingdom.
56. Bassnett, S. (1980). *Translation Studies*. Routledge. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/49617680_Bassnett-McGuire_S_Translation_Studies_Revised_Edition_LondonRoutledge_1991_First_Edition_1980_Bassnett-McGuire_S_Translation_Studies_Revised_Edition_LondonRoutledge_1991_First_Edition_1980/link/57c5b12608ae6db2cc76a0bd/download
57. Bassnett, S. (1988). *Constructing cultures: Essays on literary translation. Topics in translation*. Multilingual Matters Limited. 143p.
58. Chen, Y. (2014). The Culture Turn in Translation Studies. *Open Journal of Modern Linguistics*, 4, 487-494.
59. Gezer, G., Can, M. (2017). Kültürü çevirmek: Kültür aktarımı kapsamında çeviri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 17 (Aralık). 355-370.
60. Humboldt, V. von. (2000). *Selected Works on Linguistics*. M.: Progress, 400 p.

61. İsaeva, S. (2020). Linguoculturological Aspect Of Translating Realias. *Philology Matters*. Iss. 3, Art. 11, 132-149.
62. Jale, F., Çoruk, G. (2016). Çeviride Kültürel Aktarım Sorunu: Karamazov Kardeşler Örneği Cultural Transmission Problems In Translation: The Case Of The Brothers Karamazov. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 115-121.
63. Jureczek, P. (2017). Literary Translation Quality Assessment: An Approach Based on Roland Barthes' Five Literary Codes. *TranslatoLogica: A Journal of Translation, Language, and Literature*, 1, 136-155.
64. Karakaş, Y. (2019). Türkçede Metaforlar ve Metaforik Anlatımlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (4), 1085-1096.
65. Katan, D. (2004). *Translating cultures*. Manchester: St. Jerome, Publishing 2nd. 271p.
66. Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
67. Lakoff, G. (1992). The contemporary theory of metaphor. *Metaphor and thought*, 202- 251.
68. Lyons J. (1981) *Language, meaning and context*. Bungay: Fontana.
69. Nida, (1975). *Language Structure and Translation*. Stanford, Calif.: Stanford Univ. Press, 230p.
70. Newmark, P. (1981) *Approaches to translation*. Oxford: Prentice Hall.
71. Newmark, P. (1988). *Textbook of Translation*. Prentice Hall International Ltd., 292 p.
72. Nord, Ch. (1991). *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam: Rodopi, P. 4 – 34.
73. Odacıoğlu, C., Barut, E. (2018). Çeviri Usul, Strateji Ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme. *Tarih Okulu Dergisi*, 34, 1363-1392. Retrieved from https://acikerisim.bartın.edu.tr/bitstream/handle/11772/2741/CEVIRI_USUL_STRATEJI_VE_YONTEMLERI_UZERI.pdf?sequence=1&isAllowed=y

74. Płońska, D. (2014). Strategies of Translation. *Psychology of Language and Communication*, 18, 67–74. Retrieved from <https://sciendo.com/article/10.2478/plc-2014-0005>
75. Praggeljaz Group. (2007). MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor & Symbol*, 22(1), 1-39. Retrieved from https://www.lancaster.ac.uk/staff/eiaes/Praggeljaz_Group_2007.pdf
76. Purnomo, M. (2018). *The specific cultural terms and expressions in the translation of literary work (novel)*. E3S Web of Conferences 73, https://doi.org/10.1051/e3sconf/201873_14022 Retrieved from https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2018/48/e3sconf_icenis18_14022.pdf
77. Rençberler, A. (2019). Çeviri Göstergibilimi Ekseninde Özgün Metin Okuma Ve Çözümleme Modeli İle Anlam Arayışı. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (18), 125-141. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/772632>
78. Yıldız, Ş. (2006). Çeviride Eşdeğerlik ve Çeviri Kuramları Bağlamında Karşılaştırmalı bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Retrieved from https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi39YPcubblLAhUDkSwKHaVDApMQFggBMAA&url=http%3A%2F%2Fdergisosyalbil.selcuk.edu.tr%2Fsusbed%2Farticle%2Fdownload%2F717%2F669&usg=AFQjCNHJzupugDR_VpuyXhThHxNu4HDDIw&s
79. Yılmaz, A. (2004). Türk Kültüründe Kadın. *Millî Folklor*, 16 (61), 111-123.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Їлмаз, К. (2023). *"Елефтерія зі Стамбула"*. Київ. 192с.
2. Ali S. (1933). *"Sarhos"*. Відновлено з: <https://blog.ufuk.io/sabahattin-ali-sarhos/>
3. Ali S. (1934). *"Kanal"*. Відновлено з: <https://blog.ufuk.io/sabahattin-ali-kanal/>

4. Yılmaz K. (2016). "*İstanbulu Elefteriya*". Yeni İnsan Yayınevi. İstanbul, 186

S.

